

ТИНЧЛИК ВА ЯХШИЛИК ТИЛАГИ

“Ассалому алайкум!”

Бу сўзлар тинчлик ва яхшилик тилаш ифодасидир. Бир-биримиз билан учрашганимизда қалбга меҳр-муҳаббат туйғуларини солувчи шу сўзларни айтиб саломлашамиз.

Динимиз ҳукмига кўра, юзма-юз келган ҳар бир мусулмонга салом бериш суннатдир. Бир кунда неча бор дуч келинса, шунча салом берилади.

Кимнинг мавқе-мартабаси баланд бўлса, у олдин салом бериши керак. Олдин салом бериш кибрни кетказди. Ота аёлига ва болаларига салом бериб уйга киради. Агар уйда ҳеч ким бўлмаса, “Ассалому алайна ва ала ибадиллаҳис солиҳийн” деб кирилади. Саломлашишда кўлни кўтариб ишора қилинмайди. Кўпчилик озчиликка, уловдаги одам пиёдага салом бериши керак. Ёши каттанинг ёши кичикка

биринчи бўлиб салом бериши суннатдир. Анасдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Жамoadан бир киши ёш болалар олдидан ўтаётиб уларга салом берди ва: “Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳам шундай қилганларини кўрдим”, деди».

Саломга алик олиш фарздир. Кўпчилик ўтирган жойга бир неча киши бирга кирганида улардан бири салом берса, кифоя. Аммо ҳар бири салом бериб кириши фазилатдир. Бу ҳолда ўтирганлардан бири алик олса, кифоя. Аммо ҳаммаси алик олса, савобга эга бўлади. Кўпчилик орасида бир кишига алоҳида салом берилса, унинг ўзи жавоб бериши лозим. Хат ёки бирор кишидан салом айтиб юборилган бўлса, жавоб қайтариш вожиб бўлади.

Хайрлашиш пайтида ҳам салом бериш суннатдир. Абу Довуд, Термизий Абу Хурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ўтирганлар олдида борсангиз, салом беринг, у ердан қайтсангиз ҳам, салом беринг”, деганлар».

Икки мусулмон юзма-юз келиб, иккаласи ҳам “Ассалому алайкум” деса, кейинроқ айтилгани алик ўрнига ўтади. Агар бир вақтда айтишса, улардан бири алик олиши лозим.

Масжидда намоз ўқиладиган, зикр қилинадиган, хутба ёки Куръон тингланаётган бўлса, салом берилмайди. Бу ҳолларда салом бериш гуноҳдир. Илмни такрорлаб турганга, азон ва иқомат айтаётганга, азонга жавоб бериб турганга ҳам салом берилмайди. Агар азон айтаётган кишига са-

Абу Хурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Бир кун бир саҳобий Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳузурларига кириб: “Ассалому алайкум” деди. Шунда Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) алик олиб: “Унга ўн савоб бўлди”, дедилар. Бир оздан сўнг яна бир киши кириб “Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳ” деди. Пайғамбар алайҳиссалом жавобан: “Бунга йигирма савоб бўлди”, дедилар. Учинчи киши кириб: “Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳу ва барокатуҳ” деди. “Унга ўттиз савоб бўлди” дедилар». Анасдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисда келишича: «Тўртинчи киши кириб: “Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳу ва барокатуҳу ва мағфиратуҳу” деди. Пайғамбар (алайҳиссалом): “Унга қирқ савоб бўлди”, дедилар».

лом берилса, азонни айтиб бўлгач, алик олади.

Дарс ўтаётган, маҳкамада ишлаётган, шунингдек, ҳожатхонадаги кишига салом берилса, жавоб қайтариш вожиб эмас. Ёш бегона аёлларга салом берилмайди. Агар улар салом беришса, ичда жавоб қайтарилмайди. Бегона ёш аёллар билан қўл ушлашиб саломлашиш жоиз эмас.

Лобар
АСРОР
тайёрлади

АЛЛОҲДАН ҚЎРҚҚАН ОДАМ

Имом Абу Лайс Мисрий (раҳматуллоҳи алайҳ) бундай ёзадилар:

«Аллоҳ таолодан қўрққан киши:

— тилини ёлғондан, гийбатдан, бошқаларга бўхтон қилишдан ва бекорчи сўзлар айтишдан тияди; Аллоҳ таолонинг зикри, Қуръон тиловати ва маърифий суҳбатлар билан машғул бўлади;

— қалбида мусулмон қардошларига душманлик ҳисси, кин, адоват ва ҳасад каби ғайринсоний иллатлар бўлмайди. Пайғамбар (алайҳиссалом): “Олов ўтинни еб битиргани каби, ҳасад ҳам инсоннинг гўзал амалларини еб битиради”, деганлар.

— кўзини қараш манъ этилган нарсалардан тўсади. Дунёга ибрат назари билан боқади. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Ким кўзини нопок нарсалар билан тўлдирса, Аллоҳ таоло қиёмат куни у кўзни олов билан тўлдиради” деганлар.

— меъдасини нопок луқмадан асрайди. Зеро, Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Инсон меъдасига бир луқма ҳаром тушса, у луқма чиқиб кетгунича еру кўкдаги фаришталар унга лаънат ўқийди. Агар у луқма меъдасидан чиқиб кетмай ўлиб қолса, борадиган ери жаҳаннамдир”, деганлар.

— қўлини фақат Аллоҳнинг ризоси бўлган нарсаларгагина узатади;

— оёғи исён йўлида одимламайди, Аллоҳ таолога итоат, ибодат йўлида одимлайди. Илм-маърифат ва яхши ахлоқ ўрганиш мақсадида олимлар ва солиҳ кишилар мажлисига боради.

Аллоҳ таолодан қўрққан одам фақат Аллоҳ таоло ризоси учун Унгагина ибодат қилади. Риздан, инсонларга ўзини ё ишларини кўз-кўз қилишдан ва иккиюзламачиликдан сақланади.

“Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқинлар! Ҳар ким эртаси учун олдиндан нима ҳозирлаб қўйганига қарасин! Аллоҳдан қўрқинлар, чунки Аллоҳ чиндан ҳам қилаётган амалларингиздан хабардордир” (Ҳашр, 18).

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФҲОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Эркин МАЛИК
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи,
Зебунисо ҲУСАЙН қизи
терди.

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Фарғона вилояти — 8.373.222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин

Манзилимиз:

700069 Тошкент шаҳри
Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;
Тел: 240-45-62, тел.факс: 244-36-53.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтамыз: hidoyat_jurnali@mail.ru
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2008 йил 12 мартда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2008 йил 13 мартда топширилди. Қороз бичими 60x84^{1/8}. Алади 18000 нусха. 35-сон буюртма. «КОНИ NUR» МЧЖда босилди.

Қўлёзмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ, манзил аниқ ёзилсин.
Мақолалар кўчириб босилса ёки иқтибос олинса,
«Ҳидоят»дан олингани кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Амри маъруф	
Тинчлик ва яхшилик тилаги	1
Таянч нуқта	
Аллоҳдан кўрққан одам	2
ЎМИ ҳаёти	
Зебунисо ҲУСАЙН қизи	
Таълим самарадорлиги қандай?	7
Акбар ДЎСТМАТОВ	
Кўклам завқи	7
Маълумотхона	
Нозима АЗЛАРОВА	
Каъба ернинг маркази	8
Мовароуннаҳр уламолари	
Убайдулла УВАТОВ	
Соҳибқирон меҳри тушган аллома	9
Имомларимиз	
Абдураззоқ ЮНУС	
Билим ва тажриба мисқоллаб йиғилади	12
Аёллар саҳифаси	
МАЛОҲАТ	
Қизалогимни соғинаман	14
Мужда	
Дилмурод СОДИҚОВ	
Олимпиада Тошкентда ўтади	15
Азиз ҚАЮМОВ	
“Форс тили”нинг янги нашри	15
Олисларга саяҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Италия Республикаси	16
Мерос	
Мажзуб НАМАНГОНИЙ	
Толибо, сўзлар эсанг... ..	18
Ибратли ҳикоялар	
Баҳодир НУРМУҲАММАД	
Тўғрисўзлик ҳикмати	23
Шеърят	
Абдуллоҳ ҳожи АБДУЛҚОДИР	
Оналар қалби кенг, мисоли дарё	24
Асад АСИЛ	
Ўзинга ёлборгум, Парвардигорим!	24
Мамадиёр ХУШМАТОВ	
Қалбимда бир дарё очгим келади	25
Хотира	
Абдужаббор МУҲАММАД СОБИР ўғли	
Сирожиддин Доғистоний	26
Мактуб	
Умидуллоҳ АБДУЛЛОҲ	
Ниятинг — йўлдошинг	28
Эл оралаб	
Зулм ортиги билан қайтар	29
Тиббиёт бурчаги	
Олимжон САҲОБОВ	
Соғлом яшаш сирлари	30
Ибрат	
Алишер ФАЙЗУЛЛОҲ	
Неъмат ота ва улови	32

Тафсир

ЮСУФ СУРАСИ

4

Имом Бухорий ва Муслим Нўмон ибн Баширдан ривоят қилишади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Аллоҳ таолонинг азобидан кўрқинг, болаларингизни тенг кўринг», деб васият қилганлар.

Масала

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

Қулоқдан оғримасдан келган сариқ сув таҳоратни синдирмайди. Аммо қулоқ оғриб ундан сув келса, таҳорат бузилади. Балғам, сўлак таҳоратни бузмайди. Балогатга етган киши намозида товушини чиқариб кулса, таҳорати си-
нади.

6

Саҳобалар ҳаёти

Аҳмад ХОЛИД ЖУМА

ФУРАЙҲА БИНТИ
МОЛИК

10

Эрининг ўлими ҳақида хабар келганида Фурайҳа эрига Аллоҳдан савоб умид қилиб, сабр этди. Ёлғиз, ёрдамчисиз қолгач уйига, яқинлари ёнига қайтишни ўйлади. Аммо бу режасидан кўнглида нохушлик сезиб, Расулulloҳдан маслаҳат сўрашни маъқул кўрди.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Оврупа имомлар уюшмаси

Белгия пойтахти Брюссел шаҳрида ўтган анжуманда бутун Оврупа ҳамжамияти бўйлаб мусулмон дин арбобларини ўқитиш дастури муҳокама қилинди. Оврупа имомлар уюшмаси ташкил этилди.

20

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِلْسَّالِفِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا
 وَخَنُ عَصَبَةً إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَمْلِكُ لَكُمْ وَجَهٌ أَبِيكُمْ
 وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي عَيْبَتِ الْجَبِّ
 يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

ЮСУФ СУРАСИ*

7. «Юсуф ва унинг ога-инилари қис-
 сасида сўрагувчиларга ибратлар бордир.
 8-10. Улар: «Юсуф ва унинг иниси биз-
 дан кўра отамизга суюклироқдир, ваҳо-
 ланки биз кўпчиликмиз. Отамиз аниқ
 хатода! Юсуфни ўлдиришлар ёки номаъ-
 лум ерда қолдириб кетинлар. Отангиз
 холис сизларга бўлсин! Ундан сўнг солиҳ
 қавм бўлинг!» деганида, улардан бири
 деди: «Агар амал қилсангиз, Юсуфни
 ўлдирманг. Уни қудуқ қаърига ташлаб
 юборинг, йўловчилардан кимдир топиб
 олиб кетсин»».

Тафсир ва баёни

Аллоҳ таолога қасам, Юсуф (алайҳисса-
 лом) ва унинг ота бир ака-укалари қисса-
 сида улар ҳақида сўраганларга Аллоҳ таоло-
 нинг қудрати ва ҳикматига Юсуф ва бошқа
 пайғамбарлар (алайҳимуссалом) ҳақлигига
 далолат қилувчи сабоқ ва ибратлар бор.
 Юсуф (алайҳиссалом) қиссаида унга кўрса-
 тилган ситамларнинг оқибатлари, тушини-
 ростлиги ва тўғри таъвил қилгани, нафсини
 жиловлаб ва бўйсундириб, омонат ҳаққини
 адо этганининг баёни бор. Бу хабарлар бил-
 диришга лойиқ бўлган ажойиб хабарлардир.

Юсуфнинг (алайҳиссалом) ота бир оғала-
 ри: «Юсуф билан унинг туғишган укаси Биня-
 мин биздан кўра отамизга суюклироқ. Ота-
 миз у иккисини кичик бўлишса-да, бизлар-

дан — ўн кишидан ортиқ кўради. Отамиз-
 нинг Юсуф билан укасини биздан яхши
 кўриши, муҳаббатда тенглик ва адолатга риоя
 қилмаслиги аниқ хато. Нега икки кичик ва
 заиф, кучи ва фойдаси йўқ ўғлини ҳаёти
 ва ҳимоясига керакли барча нарсаларини
 уддаловчи кучли эрлардан ортиқ кўради?!»
 дейишди.

Аслида оталаридан хато ўтган эмас эди,
 балки улар нотўғри ўйлашаётган эди. Ота-
 лари Юсуфни яхши кўришига сабаб Юсуф
 билан укаси, оналари ўлиб, ёш етим қолиш-
 ган, Яъқуб (алайҳиссалом) Юсуфда нубув-
 ват, ақл ва ҳикмат аломатларини кўрар эди.

Болаларни бирдай тенг ва яхши кўриш,
 ҳатто бирларини эркалитиб ортиқ ўпмаслик
 керак. Улар ўртасида нафрат ва ҳасадни туғ-
 дирувчи нарсалардан сақланиш лозим.

Имом Бухорий ва Муслим, шунингдек,
 Нўъмон ибн Баширдан ривоят қилишади: Ра-
 сулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):
 «Аллоҳ таолонинг азобидан кўрқинг, болала-
 рингизни тенг кўринг», деб васият қилган-
 лар.

Имом Табароний Нўъмон ибн Баширдан
 ривоят қилади: Расулуллоҳ (соллаллоҳу
 алайҳи ва саллам): «Сизларга болаларингиз
 бирдай яхшилик ва марҳамат қилишларини
 истаганингиз каби болаларингизга бирдай
 ҳада беринг», дедилар.

Юсуфнинг ака-укалари бир-бирларига:
 «Муаммони ҳал қилиш учун Юсуфни ўлди-
 ринглар ёки уни номаълум жойга олиб бо-
 риб ташланглар, шунда қайтиб келолмайди,

*Давоми. Бошланиши ўтган сонда

ундан қутуласизлар ва оталарингиз холис сизларга бўлади, сизлар оталаринг билан ёлғиз қоласизлар. Юсуфни ўлдирганларингдан ёки бирор ерга ташлаб келганларингдан кейин жиноятларингга яраша тавба қиласизлар ёки оталарингизга узр айтиб, ораларингизни ислоҳ қиласизлар ёки ундан сўнг — оталаринг сизларгагина бўлиши билан ишларинг тартибга тушади, яхши бўлиб кетади, сизлардан оталаринг ҳам, Аллоҳ таоло ҳам рози бўлади», дейишди.

Уларнинг катталари Яхузо (баъзи ривоятларда Рувайбил) бундай деди: «Агар тўғри фикрга амал қилсаларинг, Юсуфни ўлдиришга журъат қила кўрманглар, чунки ўлдириш улкан жиноят, ахир у укаларингиз?! Уни қудуққа ташлаб юборинглар, тижорат билан юрт кезувчи мусофирлардан бири уни топиб, олиб кетсин. Шу билан ҳам ундан қутуласизлар, ҳам Юсуфни отасидан узоқ қилиш мақсадларинг рўёбга чиқади, уни ўлдиришга ҳожат қолмайди».

Мазкур оятлар қуйидаги маъноларга далолат қилади: *Пайғамбарлар* (алайҳимуссалом) ҳақдирлар.

Ситам ва ҳасад қилганларнинг оқибати ёмондир.

Нафсни жиловлаш фазилатдир.

Болаларнинг бирини бошқасидан ортиқ кўриш гина, ҳасад ва турли офатларга сабаб бўлади.

Яъқубнинг (алайҳиссалом) Юсуф ва унинг укасига муҳаббати ортиқ эди, холос. Зотан муҳаббат инсон қурбида эмас.

Қотилнинг тавбасини Аллоҳ таоло қабул этади. Бунинг далили Юсуф (алайҳиссалом) акаларининг: **«Сўнг солиҳ қавм**

бўлинг», дейишгани оят билан рад этилмагандир (*Имом Қуртубий*).

Юқорида ташлаб кетилган ёш бола ҳақида сўз ўтгани учун уни топиб олишга доир ҳукмларни қўшимча қилишни лозим кўрдик.

Ташлаб кетилган болани жойида қолдириб кетмай, олиш яхшидир. Агар ташлаб кетилган бола олинмаса ҳалок бўлиши хавфи бўлса, уни олиш вожиб бўлади.

Топиб олинган бола, (агар қуллигига ҳужжат бўлмаса), хур бўлади.

Унинг нафақаси ва у содир қилган жиноят жаримаси давлат хазинасидан берилади.

Мероси хазинага қолади.

Уни топиб олган одамдан тортиб олинмайди.

Унинг насаби оталикни даъво қилган кишидан бўлади.

Агар оталикни даъво қилувчилар икки киши бўлса, боланинг насаби унинг сифатини айтиб берган кишидан бўлади, агар ҳеч бири боланинг сифатини айтиб бермаса, болага уларнинг иккисининг ҳам насаби берилади.

Болага оталикни даъво қилувчи шахс қул бўлса ҳам, бола хур ҳисобланади.

Оталикни даъво қилувчи зиммий бўлса, бола топилган жой уларнинг худуди бўлмаса, мусулмон ҳисобланади.

Болага боғлаб қўйилган нарса боланики бўлади ва унинг ўзига сарф қилинади.

Болани топиб олган одам унга берилган ҳадяни олиб, унга сарфлайди, уни хунар ўргатувчига шогирдликка беради. Аммо уни уйлантириш ва турмушга бериш, молини тасарруф қилиш ва ижарага бериш ҳуқуқи йўқ (*«Мухтасарул виқоя» китобидан*).

Ибн Касир «Тафсири»и, Қуртубий «Тафсири»и, «Фатҳул Қодир» тафсири, Найсобирийнинг «Асбаба ан-нузул» ҳамда «Фароибул Қуръон» китоблари асосида

Анвар АҲМАД
тайёрлади

(*Давоми келгуси сонда*)

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

Саволларга Ўзбекистон мусулмонлари идораси фатво ҳайъати жавоб беради

Савол: Чивин, бурга чақиши, қулоқдан сув чиқиши, сўлак оқиши, балғам, шунингдек, қусиш, кулиш каби ҳолатлар таҳоратга қандай таъсир қилади?

ИБРОҲИМ,
Хўжайли

Жавоб: Чивин, бурга чақиб қон сўрса, таҳорат синмайди. Лекин кана чақиб қон сўрса, таҳорат синади.

Қулоқдан оғримасдан келган сариқ сув таҳоратни синдирмайди. Аммо қулоқ оғриб ундан сув келса, таҳорат бузилади. Балғам, сўлак таҳоратни бузмайди.

Оғиз тўлиб қусиш таҳоратни бузади. Қусуқ оғизда турганида гапиришга тўсқинлик қилса, оғиз тўлиб қусиш ҳисобланади. Агар киши бир ерда ва бир сабабдан оз-оздан қусиб, ҳисоблаганида оғиз тўладиган миқдорда бўлса ҳам, таҳорати бузилади. Аммо бир неча жойда ва турли сабаб билан оз-оздан қусса, таҳорат бузилмайди.

Қусуқ қон аралаш бўлса, озгинаси ҳам таҳоратни синдиради. Агар тупук қон билан қизарса, таҳорат синади, сарғайса, таҳорат синмайди.

Балоғатга етган киши намозда товушини чиқариб қулса, таҳорати синади.

Уламолар, ким намоздан ташқарида ҳам қаҳ-қаҳ отиб қулса, қайта таҳорат олиши мустаҳаб бўлади, дейишган. Намозда қулгисини ўзи эшитиб, ёнидаги киши эшитмаса, намози бузилади, лекин таҳорати кетмайди. Табассум таҳоратни ҳам, намозни ҳам бузмайди.

Савол: Одамлар орасида тирноқларни, тукларни олиш, сочни парваришlash, бўяш ҳақида ҳар хил гапларни эшитамиз. Динимизнинг ушбу масалаларга доир ҳукмларини баён қилсангиз.

ЗОКИРАЛИ,
Бўка

Жавоб: Тирноқни ўстириб юриш макруҳдир. Тирноқнинг ўсган қисми қўлтиқ ва киндик ости туклари каби баданнинг олиб ташланадиган кир бўлагидир. Уларни олиш суннатдир.

Тирноқларни узун қилиб, уларга хилма-хил бўёқлар билан ишлов бериш баъзилар ўйлаганидек, зийнат эмас.

Тирноқ бўялса, таҳорат ва гуслнинг фарзига ҳалал етади. Зеро, гуслда барча аъзога сув етиши, таҳоратда қўлни бармоқ учидан то тирсақларни ҳам қўшиб ювиш фарздир. Таҳорат ва гуслда ювиш лозим бўлган ўринлардан бир қил

тагига сув етмай қолса, таҳорат ва гусл ўрнига ўтмайди. Бундай ҳолда намоз ўқиб бўлмайди.

Сочни вақтида ювиб туриш, тараб, ўриш лозим. Яъни, сочни парваришlash суннатдир. Сочни қора рангдан бошқа рангга бўяса бўлади. Сочдаги оқ тукларни юлиб ташлаш макруҳдир. Сочнинг оқи мусулмонга нур ва улугворликдир.

Аёллар сочларига сунъий бўлса ҳам, соч улашлари ножоиздир. Имом Бухорий ва Муслим Пайғамбаримиздан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят қилади: “Бировнинг сочига ё ўз сочига бошқа сочни улаган аёлни, сочига бошқа сочни улаб қўйишни сўраган аёлни Аллоҳ таоло лаънатлайди”.

Инсон ҳар ҳафтада тирноғини ва олиниши лозим бўлган тукларни текшириб туриши, керак бўлса, олиши мустаҳаб бўлади. Уларни қирқ кундан ўтказиб олиш макруҳ. Имом Муслим Анас ибн Моликдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: “Мўйлабни қисқартириш, тирноқни олиш, қўлтиқ ва киндик ости тукларини юлиш ва қиришни қирқ кундан ўтказиб юбормаслик бизларга тайинланган”.

Ҳайъат раҳбари
Абдулазиз МАНСУР

12 март куни Ўзбекистон мусулмонлар идорасида Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институти, Ислом ўрта-махсус билим юртларида таълим самарадорлигини оши-

хамкорликни кучайтириш зарурлигини таъкидлади.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раисининг ўринбосари Абдулазиз Мансур воизлик, хатиблик дарсларини ўқув дастурига киритиш-

ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИ ҚАНДАЙ?

риш масалаларига бағишланган мажлис бўлди.

Қуръон тиловати билан бошланган тадбирда дастлаб Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов Ислом ўқув юртларида талабалар учун яратилган имкониятлар, илм даргоҳлари моддий-техникавий базасини мустаҳкамлаш борасида қилинган ишлар хусусида сўзлади.

Тошкент Ислом институти ректори вазифасини бажарувчи Муҳаммадайтиб Ҳомидов ўқув юртида таълим самарадорлиги юксалиб бораётганини, ўқув юртлари ўртасида

ни, машғулотларни ўзбек тилида эмас, араб тилида олиб боришни, араб тили лаҳжалари бўйича дарсликлар яратишни таклиф қилди.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси ўринбосари Абдураazzoқ Юнус, Дин ишлари бўйича қўмита таълим бўлими бошлиғи Зулхайдар Султонов, Тошкент Ислом университети профессори Зоҳиджон Исломов, Мир Араб мадрасаси мудирини Муҳиддин Нўмонов кўтарилган масалалар юзасидан фикрмулоҳазалар билдиришди.

Зебунисо ҲУСАЙН қизи

Кўклам завқи

Бутун юртимизда бўлгани каби Ўзбекистон мусулмонлари идораси тасарруфидаги Ислом ўрта-махсус билим юртларида ҳам 1 март, умумхалқ ҳашари куни хайрли ишлар қилинди. Жумладан, Кўкалдош мадрасасида эллик тўпдан ортик мевали ва манзарали дарахт кўчатлари ўтқазилган бўлса, Ҳадичаи Кубро аёл-қизлар билим юртида синф хоналари, кутубхона, ошхона ва архив тозаланди. Мадраса ҳудудидаги дарахтлар оқланди, ерлар юмшатилади. Иккита ёнғоқ, саккиз тўп олча ва ўнта терак кўчатлари ўтқазилди. Мир Араб талабалари мадраса ҳовлисидаги гулзорни тартибга келтиришди. Баҳоуддин Нақшбанд мажмуида минг тўп арча ва бир ярим минг тўп атиргул кўчатлари ўтқазилди. Шунингдек, Масжиди Калон, Олимхон мадрасаси, Минораи Калон тарихий обидалари ҳовлисида ва Хўжа Нуробод кўчасида ободончилик билан машғул бўлишди.

Жўйбори Калон аёл-қизлар Ислом билим юрти талабалари катта ҳовузни тозалашди ва мадраса ҳовлисида гилос, ўрик, узум ва

хурмо дарахтлари ўтқазилди. "Қутисоз" маҳалласига саксон тўп ҳар хил мевали дарахт кўчати олиб беришди.

Мулла Қирғиз мадрасаси мударрис ва талабалари мевали ва манзарали дарахтларга шакл беришди. Ариқларни тозалашди, қирқ тўп хурмо, ўттиз тўп атиргул ва ўн икки тўп арча кўчати ўтқазилди.

Имом Бухорий номидаги ҳадис илми марказида бўлган ҳашарда бир юз ўттиз нафар талаба қатнашди. Ўқув биноси, кутубхона саранжом-саришта қилинди, ариқлар тозаланиб, кўчатлар ўтқазилди. Очиқ ерлар мавсумий гуллар экишга тайёрланди. Дарахтларга эса шакл берилди, оқланди.

Фахриддин Розий Ислом ўрта-махсус билим юртида ҳар талаба биттадан, ҳар мударрис иккитадан кўчат ўтқазди. Кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштириш ишлари давом этади. Кўклам шундай хайрли амаллар билан ҳам завқлидир.

Акбар ДЎСТМАТОВ

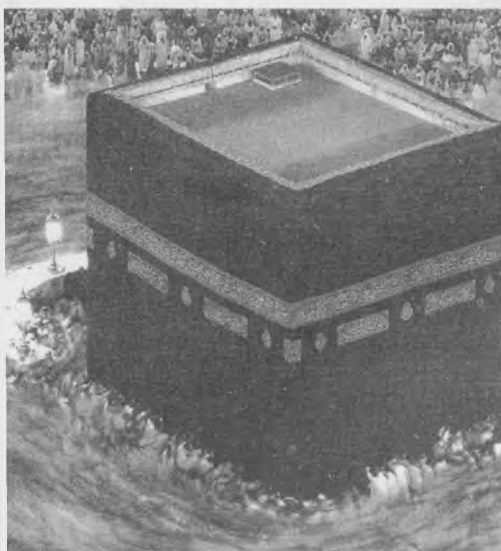
Мусулмонлар нима учун намозни Каъбага юзланиб ўқишлари ва нимага Маккаи мукаррама Ер юзининг энг муқаддас шаҳри деб аталиши ҳаммани қизиқтирса керак. Таниқли олим Залул Нажжор Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ҳадисларида

қитъаси жойлашган экан. Бу вақт полиозой даврига тўғри келади. Гондвана мезозой даврида ҳам ўз ҳолатини сақлаб қолган. Бундан тахминан 180 миллион йил олдин, мезозой даврининг иккинчи ярмида жуда кучли зилзилалар натижасида Гонд-

нима иш қилишларидан қатъи назар, иложи борича, Каъба тарафга қараб турганлар. Давватларни ҳам, Аллоҳга илтижони ҳам Каъбага қараб қилганлар, ҳатто ухлашда шу тарафга юзланиб ётганлар.

Олимлар тахминича, ҳожилар Каъбани соат ўқиға терс

КАЪБА ЕРНИНГ МАРКАЗИ

Макка ернинг маркази экани айтилганини ёзади. Мисрлик мутахассис, Қоҳира университети доктори, жуғрофия профессори Хусайн Камолиддин ҳам ушбу фикрни ривожлантириб, вулқон ҳаракати билан пайдо бўлган уммондаги биринчи қуруқлик айнан Каъба турган жойга тўғри келишини таъкидлаган. Узоқ изланишлар давомида Макка ва Каъба қуруқликнинг маркази экани илмий исботланди. Зеро, қитъаларнинг яхлит харитасини кўриб, бунга ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Бу илмий тадқиқот натижаси 1977 йил ноябрида расман эълон қилинган. Олимларнинг таъкидлашича, ҳозирги Араб ярим ороли ҳудудларида қадимги Гондвана

вана бўлақларга бўлиниб кетган ва у ҳозиргидек шаклга келган.

Хусайн Камолиддин ёзишича, айнан Макканинг Каъба турган жойида ернинг магнит маркази мавжуд. Олимнинг бундай фикрга келишига Ернинг магнит қутби ўзгарса ҳам Каъбадаги магнит қутби доимий бир жойда туриши сабаб бўлган. Буни олим ернинг турли қисмларидаги йўналишлар Каъбага (қиблага) йўналганидан аниқлаган. Ҳайратга тушган олимнинг ҳисобича, бу йўналишлар Маккага, яъни Каъбага олиб борувчи магнит чизиқлари билан тўғри келган. Бундан ташқари, доктор Камолиддиннинг фикрига кўра, Ернинг магнитли меридиани ҳозир қабул қилинганидек, Гринвич (Англия)дан эмас, балки Маккадан ўтган. Гринвич меридиани магнит қутбининг алмашинуви жараёнида ўзгаради. Каъбадан ўтадиган меридиан эса ўз жойида қолади. Зеро, ернинг магнит ўқи айнан Байтуллоҳдан ўтади.

Ажабланарлиси шуки, инсон танасида ҳам магнит меридианлари мавжуд бўлиб, улар Ернинг магнит қутби билан уйғун келиш-келмаслигига қараб инсон танасига фойдали ёки зарарли таъсир ўтказади. Намознинг Каъбага юзланиб ўқиши бу ҳодисаларга боғлиқ бўлса керак.

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) қаерда бўлишлари ва

йўналишда тавоф қилишлари уларнинг коинот ҳаракатидаги иштирокини акс эттиради. Чунки энг кичик зарра — электрондан тортиб улкан галактикагача ҳамма нарса шундай ҳаракат қилади.

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ҳадисларига кўра, ҳаж амалларини бажарган зиёратчи, янги туғилган чақалоқдек, бутун гуноҳларидан фориғ бўлади. Олимлар ана шу ҳадисга боғлиқ яна бир фикрни илгари суришяпти. Уларнинг фикрича, ҳожи Каъбани тавоф этган (Ер ўқи атрофида айланган) вақтда ёмон ўйлар унинг қалбини тарк этар экан.

Нозима АЗЛАРОВА

СОҲИБҚИРОН МЕҲРИ ТУШГАН АЛЛОМА

Хизмат сафари билан Буюк Британияда бўлганимизда, Лондон университети қошидаги Ислом тадқиқотлари маркази директори, профессор Муҳаммад Абдулҳалим билан суҳбатлашган эдик. Асли мисрлик бу олим Ислом ва Шарқ мамлакатлари тарихига доир кўплаб асарлар муаллифидир.

Хайрлашув онда Муҳаммад Абдулҳалим менга эсдалик сифатида Амир Темур таклифи билан пойтахт Самарқандга келиб, самарали фаолият кўрсатган улуғ алломалардан бири Саъдуддин Тафтазонийнинг Самарқандда 1382 йили араб тилида ёзилган беш жилдли “Шарҳал Мақосид” асарини совға қилди. Хўш, Тафтазоний ким ва у нима ишлар қилган?

Олимнинг тўлиқ исми Масъуд ибн Умар ибн Абдуллоҳ Саъдуддин бўлиб, 1322 йили Хуросоннинг Тафтазон қишлоғида зиёли бир хонадонда туғилди. Ёшлигидан ўта зеҳли, ақл-идрокли, илмга ташналиги билан тенгқурларидан ажралиб турган. Дастлабки билимни Хуросоннинг йирик илмий марказлари Ҳирот, Шероз, Балх, Сарахс каби шаҳарларида олди. Кейинроқ даврининг йирик олимлари, жумладан, Азизуддин Ййжий, Қутбиддин Муҳаммад Розий, Насимуддин Абу Абдуллоҳ, Зиёуддин ибн Усмон Қазвиний, Аҳмад ибн Абдулваҳоб Қусийлардан таълим олиб, ўша даврда кенг ёйилган калом, мантиқ, усул, фикҳ, фалакшунослик каби илмлар соҳасида етук олим бўлиб етишди.

Манбаларда ёзилишича, Саъдуддин Тафтазонийнинг илмий-ижодий фаолияти жуда барвақт — ўн беш-ўн олти ёшларидан бошланган. Дастлабки асарларини ҳам айни шу пайтдан эътиборан ёза бошлаган. Тафтазоний Самарқанд, Хоразм, Бухоро, Гиждувон каби шаҳарларда кўп йиллар бўлгани ҳақида ҳам манбаларда қайд этилган. 1390 йили Самарқандда вафот этган.

Унинг ўттизга яқин асари сақланиб қолган. Улардан “Ал-арбаъин фил ҳадис”, “Ал-фатово ал-ҳанафиййа”, “Ал-мифтоҳ”, “Иршод ал-ҳодий”, “Таҳзийб ал-мантиқ вал калом”, “Ал-мутававал ала ат-талхис” ва бошқалар араб тилида ёзилган.

Тафтазоний юртимиздан чиққан йирик олимлар асарларига кўп шарҳлар битган. Жумладан, Нажмиддин Умар Абу Ҳафс Насафийнинг (1068—1142) ақида масалаларига бағишланган ғоятда муҳим “Ал-Ақоид” номли асарига (бу мўъжаз асар атиги ўн икки саҳифадан иборат) кенг қўламли шарҳ ёзади. Шарҳнинг 2000 йили Қоҳирада чоп

этилган нашри 162 бетдан иборат. Асар ҳозиргача мусулмон давлатлари дорилфунун ва мадрасаларида, жумладан, Азҳар университетидан сунний ақида бўйича асосий қўлланма сифатида ўқитилади.

Тарихчи Хондамирнинг “Ҳабибус сийар” номли асарида ёзилишича, Амир Темур Саъдуддин Тафтазонийнинг катта илмий салоҳияти ва юксак инсоний фазилатларидан яхши хабардор бўлгани учун 1380 йили (бу пайтда олим Хоразмда яшарди) уни Самарқандга таклиф қилади.

Соҳибқирон олимни Самарқандга келиши билан самимий қутлаб, унга алоҳида иззат-ҳурмат, эҳтиром кўрсатади. Ўрталарида кўплаб мароқли суҳбатлар, самимий мулоқотлару илмий-маърифий музокаралар бўлиб ўтади. Соҳибқирон кўрсатган илтифот, самимий муносабат туфайли олим ижоди гуркирайди. У Самарқанд мадрасаларида мударрислик қилиб, кўплаб шогирдлар етиштиради.

Қатор муҳим асарларини ҳам айнан шу шаҳарда битади. Қоҳирадаги Азҳар университети уламолар кенгаши ва исломий тадқиқотлар академиясининг аъзоси доктор Абдурраҳмон Умайра беш жилдли “Шарҳал Мақосид”ни чуқур тадқиқ қилиб, илмий нашрини амалга оширган. Шайх Солиҳ Муса Шараф унга сўзбоши ёзган. Тадқиқотчи ушбу хайрли ишни юза чиқаришда “Шарҳал Мақосид”нинг турли мамлакатларда сақланаётган олтита қўлёзмасидан фойдаланган. Тадқиқотни араб тилидан ўзбекчага таржима қилиб, кенг ўқувчилар оmmasига етказиш ва Соҳибқирон Амир Темур даврида самарали фаолият кўрсатган бу олимнинг меросини чуқур ўрганиш олимларимиз олдида турган муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Убайдулла УВАТОВ,

Тошкент Ислом университети Манбалар хазинаси директори, тарих фанлари доктори

ФУРАЙҲА БИНТИ МОЛИК

Ҳазилатли хонадон қизи

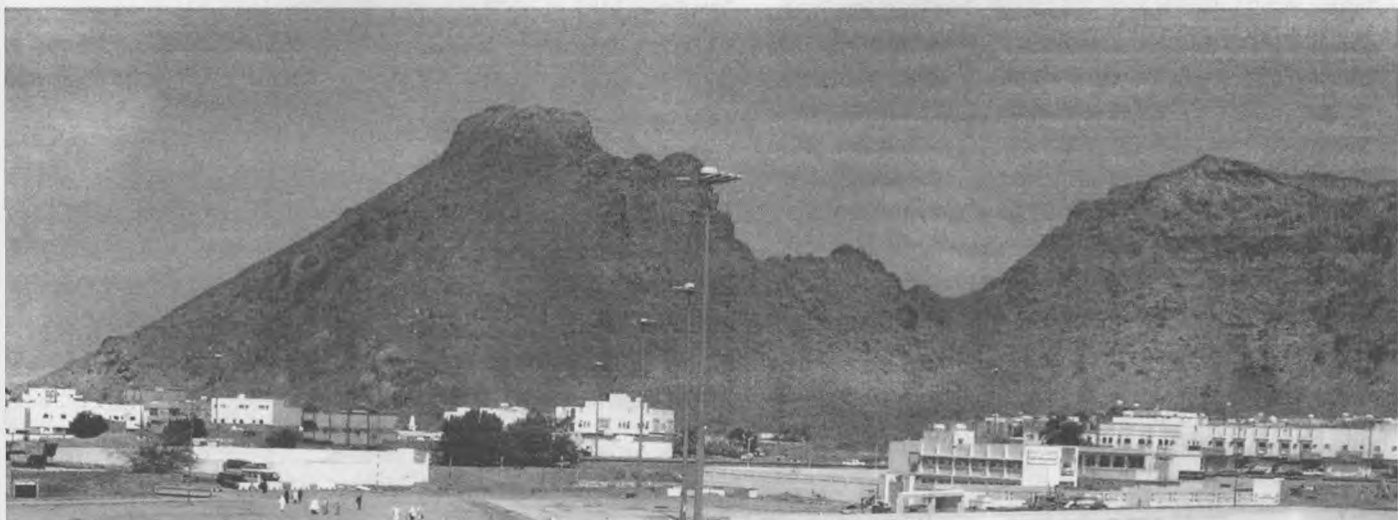
Бу аёл Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суҳбатларидан баҳраманд бўлиш шарафига эришган, икки дунё саодатини қўлга киритган улуг саҳобиялардан эди. У насл-насаби машҳур ансорийлардан эди.

Фурайҳа бинти Молик (розийаллоҳу анҳу) ҳамма ерда яхшиликлар қилишга интиладиган машҳур хонадонлардан бирида улғайди. Ислом тарихи мана шу аёлнинг баракотидан эзгуликка тўлиб-тошган воқеа-ҳодисалар билан бойиди. Фурайҳа ўсган оиланинг Ислом динини ёйиш соҳасидаги хизматлари ўзи алоҳида китобларга мавзу бўлади.

Саҳобиянинг отаси Ҳазрати Молик ибн Синон жаннат билан башоратланган буюк саҳобий эдилар. Абу Саид Худрий кунyasi билан машҳур бўлган Саъд ибн Молик (розийаллоҳу анҳу) унинг акаси эди.

Фурайҳанинг она бир акаси эса улуг саҳобий Қатода ибн Нўмон Зафарий (розийаллоҳу анҳу) эди. Бу зот Бадр ғазоти қаҳрамонларидан бўлган. Уҳуд куни жангда бир кўзи оқиб тушади. Шу ҳолатида Расулulloҳ ҳузурларига боради. Пайгамбаримиз муборак қўллари билан кўзини жойига қўйиб, силаб қўядилар. Унинг кўзи тузалиб, аввалгидан ҳам ўткир бўлади.

Молик ибн Синон ҳали Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага ҳижрат қилмасларидан олдин ҳам оила аъзоларига у зот ҳақларида завқ билан сўзлаб берарди. Унинг ҳикояларидан оила аъзолари, хусусан, Фурайҳа зеҳнида ҳам Аллоҳ элчисининг муборак сиймолари гавдаланар, қалбида муҳаббат уйғонар эди. Пайгамбар (алайҳиссалом) Мадинага етиб келишлари билан Молик у зот билан учрашишга ошиқ-

қан. Барча оила аъзолари, жумладан, қизи Фурайҳа ҳам унга эргашиб боришган.

Чиройли сабр

Молик ибн Синон фарзандларига бирор қийматли мерос қолдирмай дунёни тарк этди. Гоҳ улар уйда бирор егулик ҳам топа олмай қолишарди. Эскириб-тўзиб кетган кийимларини янгилашга ҳам имконлари йўқ эди. Аммо улар Аллоҳнинг бу синовига ҳам сабр қилишар, садақа сўрашмас, ҳожатларини билдиришмас эди. Шундан сўнг Аллоҳ таоло уларни бой-бадавлат қилди. Чиройли сабрлари ва Расулulloҳга ихлос-садоқатлари баракотидан яна кўп мол-давлатга эга бўлишди.

«Ҳали нимани сўраган эдинг?»

Фурайҳа Хазраж қабиласидан Саҳл ибн Рофеъ исмли кишига турмушга чиққан эди. Бир муддат бирга яшагач, эридан ажраб қолади. Саҳл қочиб кетган қулларини излаб йўлга чиққанида, қўлга тушиб қолишдан қўрққан қуллар Мадина яқинида уни ўлдириб кетишади. Эрининг ўлими ҳақида хабар келганида Фурайҳа эрига Аллоҳдан савоб умид қилиб, сабр этди. Ёлғиз, ёрдамчисиз қолгач уйига, яқинлари ёнига қайтишни ўйлади. Аммо бу режасидан кўнглида нохушлик сезиб, Расулulloҳдан маслаҳат сўрашни маъқул кўрди.

Имом Молик «Муватто»ларида бу воқеани Зайнаб бинти Каъб ибн Ужрадан санад билан бундай ривоят қилади:

«Фурайҳа бинти Моликнинг Зайнаб бинти Каъбга сўзлаб беришича, у Расулulloҳ ҳузурларига келиб, эри қочиб кетган қулларини қилириб, Қодим тарафда уларга етиб олгани ва қуллар эрини ўлдиришганини маълум қилади. Эрим мени нафақасиз қолдириб кетди, энди Бани Худрадаги отам хонадонига қайтсам бўладими, деб сўрайди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) унинг қайтишига изн берадилар.

Бу ҳақда Фурайҳа ўзи бундай ҳикоя қилади:

«Мен ортимга қайтиб, уйимга етай деганимда Расулulloҳ мени чақираётганлари хабарини етказишди. Ҳузурларига борсам: «Ҳали нимани сўраган эдинг?» деб сўрадилар. У кишига эрим билан боғлиқ воқеаларни гапириб бердим. Шунда у зот: «То идданг тугамагунича уйингда ўтиргин», дедилар. Уйимда тўрт ойу ўн кун иддада ўтирдим».

Яна Фурайҳа бундай деган:

«Усмон ибн Аффон халифалиги даврида мени

чақиртирди ва бу ҳақда сўради. Унга Расулulloҳнинг сўзларини етказдим. Усмон бу хабарга эргашиди ва у билан ҳукм қилди».

Фурайҳа Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) амрларига бўйсуниб, эрининг уйида тўрт ойу ўн кун идда сақлаб ўтирди. Иддаси тугагач, унга Саҳл ибн Бишр уйланди. Саҳл ансорийларнинг Бани Зафар қабиласидан эди. Фурайҳа Ислонинг барча босқичларида эрига тобё, динимиз изн берган ҳамма ишларда унга ёрдамчи бўлди.

Жаннат башорати

Фурайҳа бинти Молик Расулulloҳнинг (алайҳиссалом) мажлисларида иштирок этиб, нубувват мадрасасида таҳсил олган бахтиёр саҳобиялардан эди. Кучли ҳофиза ва соғлом тафаккур эгаси бўлган бу аёл Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом) саксонта ҳадис ривоят қилган. Ундан эса Зайнаб бинти Каъб ибн Ужра ривоят қилган. Эри ўлган аёлнинг идда ўтириши ҳақидаги юқорида тилга олинган ҳадис ҳам ана шу икки саҳобия ривояти билан бизгача етиб келган. Фурайҳа ривоят қилган ҳадисларни Миср, Ироқ, Шом, Ҳижоз ва Мадина фақиҳлари қабул қилиб, ҳукмлар чиқаришган.

Фурайҳа жаннат башорати ила шарафланган саҳобиялар сирасига киради. У ҳижратнинг олтинчи йили Ҳудайбияда, дарахт остида Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) байъат қилган бир гуруҳ саҳобиялар сафида эди. Мушриклар мусулмонларни Маккаи мукаррамага киришдан тўсиб қўйганида бўлган ушбу байъатда иштирок этганлар аҳли жаннат ҳисобланишади. Куръони каримда бундай мазмунли оят бор: «(Эй Муҳаммад (алайҳиссалом), дарҳақиқат Аллоҳ мўминлардан улар дарахт остида сизга байъат қилаётган вақтларида рози бўлди. У Зот уларнинг дилларидаги нарса (садоқат ва вафо)ни билиб, уларга сакинат — ором туширди...» (Фатҳ, 18).

Пайғамбар (алайҳиссалом) Фурайҳа ва у билан бирга байъатда ҳозир бўлган саҳобияларга жаннат башоратини бердилар. Умму Мубашшир ал-Ансориядан ривоят қилинишича, у киши Расулulloҳнинг (алайҳиссалом) Ҳафса онамиз ҳузуринида бундай деганларини эшитган: «Иншааллоҳ, дарахт остида байъат қилганларнинг ҳеч бири дўзахга кирмайди».

«Жаннат ила башоратланган аёллар» китобидан
БУШРО
таржимаси

Ҳожи Абдураззоқ Миржалил ўғли 1948 йили Тошкент шаҳрида туғилган. Тошкент Давлат (ҳозирги Ўзбекистон Миллий) университети филология факултетини битирган. Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний бошқармасининг “Совет Шарқи мусулмонлари” журналида адабий муҳаррир, бошқарманинг халқаро алоқалар бўлимида мутахассис, масъул котиб вазифаларида ишлади. Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институтда таҳсил олди. “Ислом нури” газетаси бош муҳаррири бўлди. 1997 йилдан буён Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиснинг ўринбосари вазифасида ишлайди. “Фарзанд тарбияси, ахлоқ ва оила муносабатлари” китобини тасниф этган. “Мўминлик кўзгуси” рисоласи, турли мавзудаги тўрт юзга яқин мақоласи эълон қилинган.

— *Домла, бугуннинг қадри ўтмишга солиштирилганида билинади, дейишади. Қарийб қирқ йилга яқин диний соҳада ишлайсиз. Мустабид тузум пайтида динимизга, қадриятларимизга бўлган салбий, адолатсиз муносабатларни ҳам кўргансиз. Олдин шулар ҳақида гапириб берсангиз.*

бошига оғир кунлар келиши мумкинлигидан кўпчилик юрак олдириб қўйган эди.

Энди-чи? Алҳамдулиллаҳ, дёримиздаги жомелар сони икки минг ўттиз еттитага етди. Намозхонларнинг ҳам катта қисми ёшлар бўлиб, саводхонлиги, исломий адабиётлардан хабардорли-

БИЛИМ ВА ТАЖРИБА

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раисининг

— Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Мустақиллик кунларига етганимизга қанча шукр қилсак, шунча оз. Зеро, совет тузуми давридаги чекловлар, зуғумларни кўриб, жабрини тортганлар бугун нақадар улкан имкониятларга эга бўлдик. Очиғи, совет даврини эсласам, гўё юрагим жароҳати тирналади.

Ўзим гувоҳ бўлган бир воқеани айтай.

Саксонинчи йиллар боши эди. Жазирама кунларнинг бирида “Тилла шайх” масжидида бобом билан жума намозини ўқиб чиқаётсак, дарвоза ёнида турган нотаниш кишилар ёш намозхонларни тўхтатиб, хизмат машиналарига ўтиргизишяпти. Мени ҳам чеккага тортиб “Машинага ўтиринг, бир жойга бориб гаплашиб оламиз”, дейишди. “Бобомни кузатиб қўяй, кейин бемалол”, деб илтимос қилдим. Қайтиб келиб, вазмин-

лик билан Бароқхон мадрасаси эшигини кўрсатиб, “Ичкарига кирсангизлар, салқин жойда сўраган нарсаларингизнинг ҳаммасига жавоб бераверамиз”, дедим. “Қанақа салқин жой? Иш пайти масжидда нима қилиб юрибсан?” деб ўдағайлаб кетишди. Диний идорада ишлашимни айтиб, ҳужжатимни кўрсатганимдан кейингина қўйиб юборишди. Аммо бошқа ёшларни олиб кетишди.

Ўша ёшларнинг тақдири нима кечди? Улар даҳрий сўроқ-қистовлардан омон чиқа олишдими? Ҳаммаси қоронғулигича қолди. Бу нохуш воқеани гоҳ афсус билан эслаб қўяман. Ўшанда бутун Ўзбекистонда саксон учта масжид ишлаб турар, улар ҳам асосан жума намозидида нисбатан гавжумлашар, бироқ намозхонларнинг асосий қисми кексалар бўлар, битта-яримта келган ёшларнинг эса

ги билан ажралиб туради. Улар билмаганларини имом-хатибдан эмин-эркин сўрашади.

— *Сиз хизмат юзасидан ҳам имом-хатиблар билан кўп учрашасиз, маслаҳатлар берасиз. Элнинг яхши-ёмон кунини хизматида бўладиган имомларда қандай фазилатлар бўлиши керак, деб ўйлайсиз.*

— Имом-хатиблик шарафли, шунга яраша масъулиятли вазифа. Албатта, мадрасаларимизда, Ислом институтида имомлик фаолияти ўргатилади, энг муҳим жиҳатлар ўқитилади. Бироқ уларни ўзлаштириш учун доим ўз устида ишлаш керак бўлади. Билим ва тажриба йиллар оша мисқоллаб йиғилади.

Имом-хатиб аввало кўриниши — озода кийими, ўзини тутиши, камтарлиги билан ажралиб турсин. У қандай даврада эканини тезда фаҳмлаб олиши, даврадагиларнинг тушунчаси,

дунёқарашини, қизиқишларига мос сўз айтиши керак.

Саволга жавоб беришда шопилмасин. Аввало, саволга жавоб берса, жамоага ёки ўша кишига манфаати бўладими, шунини ўйлаб кўрсин. Шундай ҳолда ҳам тайёр бўлмай, “Жавоб айтолмасам, менинг имомлигим қайда қолади?” деб гапирса, фойда ўрнига зарар келтириш мумкин.

Саҳобалар (Аллоҳ улардан рози бўлсин) Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом) ўрганган, эшитган ҳар бир ўғитга астойдил амал қилишарди. Бир яхши амалга одатланмасдан бошқа бир нарсани ўрганишмас эди. Имом-хатиб айтадиган ўғитига аввало ўзи ҳаётда амал қилиши шарт.

Мумтоз адабиёт вакиллари ҳазрат Аҳмад Яссавий, Алишер

мумкин: ота-она ҳар куни тонгдан шомгача ўз ишидан ортмайди, боласи мактаби, дарси билан банд бўлади. Емакхонада йиғилиб тамадди қилишларини ҳисобга олмаганда улар қарийб мулоқот қилишмайди. Ота-она бола нима ўрганипти, нимага қизиқпти — кузатишмайди. Керакли пайт ўғити, ёрдамини бермайди. Қолбуки, ота-она фарзандини маънавий баркамол қилиб тарбиялаши, мунтазам назорат қилиб бориши керак. Бола билан юракдан гаплашиш, қизиқишларини ўрганиб йўллаб юбориш, амал ва ўғит билан унинг хулқини чиройли этишга астойдил ҳаракат қилиш ота-она ва устозларнинг бурчларидандир. Ота-боболаримиз, буви ва момоларимиз шунинг пайида бўлишган.

вет Шарқи мусулмонлари” журнали олдин эски ўзбек (араб) ёзуви ва араб тилида 1968 йилдан чиқа бошлаган. 1973-74-йилларга келиб араб, инглиз, форс тилларида ҳам нашр этилиши йўлга қўйилди. Ачинарлиси, марказнинг назорати билан чиқадиган журнал хорижликларга тарқатилгани ҳолда, халқ орасида тарқалмас, масжид имом-хатибларига бир нусхадан берилар эди, холос.

Мен журналнинг ахборот бўлимида ишлаганман. Унинг саҳифаларида 1970 йилдан бошлаб катта-кичик мақолаларим билан қатнаша бошладим.

Қарийб ўн йилдан буён нашр этилаётган “Ҳидоят” журнали саҳифаларини ҳам кузатиб, баҳоли қудрат мақолалар билан

МИСҚОЛЛАБ ЙИҒИЛАДИ

ўринбосари Абдураззоқ Юнус билан суҳбат

Навоий, Саъдий Шерозий, Шоҳ Машраб, Хожа Ҳофиз, Мавлоно Жалолиддин Румий ва бошқа улўф алломалар мероси бир пайтлар мадрасаларда бежиз меҳр билан ўргатилмаган. Чунки уларнинг васият янглиғ айтилган гўзал, таъсирли сўзларида ояту ҳадисларнинг халқона теран шарҳи шуъла сочиб туради.

— *Йилимизнинг “Ёшлар йили” деб эълон қилиниши ёшларимиз таълим-тарбиясига эътибор беришга ундади...*

— Шундай. Юртимизнинг тараққий топишини ўйлаган ҳар бир миллатдош бунинг қайғусини қилиши керак.

Халқимиз: “Қуш уясида кўрганини қилади”. Оиладаги муҳит болаларнинг тарбиясига сўзсиз таъсир қилади. Бутун умрлик ҳаётига, қандай амаллар қилишига сезиларли ҳиссаси бўлади. Айтайлик, айрим оилаларда ушбу манзарани кузатиш

Гоҳо ўғил ёки қизнинг илмага иштиёқи, қобилияти суст бўлади. Уни ўқитаман деб ҳам ўзини, ҳам ўспиринни қайнамаслик керак. Бунинг ўрнига қизиққан касбга йўллаш, имонли бир устозни топиб, унга шогирдикка бериш, фарзанд истиқболига йўл очади.

— *Совет пайтида Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния назорати қошида нашр этилган “Совет шарқи мусулмонлари” журналининг биринчи сонини чиққанига бу йил қирқ йил тўлади. Сиз шу журналда ишлагансиз. Бу нашр қандай чиқар эди, унинг мавзулари ҳақида сўзлаб берсангиз.*

— Совет тузуми динга салбий муносабатини яширишга уринар, четдан, айниқса, араб мамлакатларидан келган меҳмонларга бу сиёсатини кўз-кўзлашни истар эди. Шу ният илнжида ҳам нашр этган “Со-

қатнашиб келяпман. Халқимизнинг диний-маърифий эҳтиёжини таъминлашда “Ҳидоят”нинг хизмати катта. Журнал ўтмишдоши “Совет шарқи мусулмонлари” каби дунё тилларида ҳам нашр этилиши керак, деб ўйлайман.

Журналда Қуръони карим тафсирилари, ҳадис шарҳлари мунтазам бериб борилаётгани эътиборга молик. “Ислом ва олам” саҳифасида ҳам дунё мусулмонларига оид кўпгина янгиликлар берилаётгани таҳририятнинг ўқувчилар эҳтиёжини яхши билишидан далолат.

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
суҳбатлашди

Таҳририятдан: *Ҳожи Абдураззоқ Юнус олтимиш ёшга тўлди. Аллоҳ таоло устозни сиҳат-саломат қилиб, яна кўп эзгу ишларга муваффақ айласин.*

ҚИЗАЛОҒИМНИ СОҒИНАМАН

Ушалган орзу

Умримнинг бир қисми совет даврида ўтди. Ҳурриятнинг илк кунлариданоқ кўнглимизни алланечук ширин туйғулар қамраб олди. Йўқотган маънавий бойликларимиз диёримизга, оилаларимизга қайтишини умид қилдик. Руҳиятимиз кўтаринки, гўё дунёга янгидан келгандай.

Аммо кўнглимнинг бир чети ҳамон кемтикдай эди. Мадраса пештоқларида, масжид хонақоларида, мақбара деворларида, гумбаз гардишларида кишини ўзига тортувчи нақшсимон ёзувларни ҳар кўрганимда, араб алифбосида битилган китобларни қўлга олганимда ичимда: “Қанийди уларни фақат кўриб эмас, ўқиб завқлансам”, деган армонли ўй гимирларди...

Умидсизлик шайтондан. Аллоҳга шукр, Тошкент Ислом университети очилди. Ниятимга етдим. Энди йўлим тушиб мадраса ёнидан ўтарканман, мени ром этган лавҳаларга бот-

бот қарайман. Уларни бемалол ўқий оламан. Ёнимда пештоқлардан кўзини узмай турган кишига ҳам ўқиб бераман. У хурсандлигидан миннатдор қарайди. Кўнглим тоғ каби кўтарилади.

МУКАРРАМ,
Тошкент шаҳри

Хўжайинимдан миннатдорман

Ёшлигимда қаттиқ оғридим. Дўхтирлар, турмушга чиқса ҳам туғиши мумкин эмас, дейишди. Маҳалла-кўйда: “Бу қиз туғмас”, деган гап тарқалди. Бунақа гап-сўзлар одамни қаттиқ эзади, шайтон йўлдан оғдириши ҳам ҳеч гап эмас. Тушкунликда ҳатто ўзимни ўлдирмоқчи бўлдим...

Бир куни бошқа маҳаллалик таниш бир йигитдан совчи келди. Аям довдираб қолди. Тўғриси, совчи келишини кутмай

қўйган эдик. Улар ҳар хил гап-сўзларга қарамай, ўглининг менга уйланишини айтишди. Тўй ҳам бўлди. Аммо узоқ йиллар фарзанд кўрмадим.

Орадан ўн йил ўтди. Бир қизалоқни боқиб олдим. Она эканимдан масрур эдим. Қизча ногирон экан. Шундай бўлса-да, унга бутун меҳримни, муҳаббатимни бердим. Қариндош-уруғлар билишгач, боқиб олишимга қарши чиқишди. Қизимни олиб кетишди. Эсим оғиб қолди: уйга кирсам, уни қидирардим, ҳидларини соғинардим. Уни олиб келиш учун бир неча марта болалар уйига бордим. Беришмади. Ҳар куни олдига бораман, киритишмайди...

Шундан сўнг уч ой ўтар-ўтмас, ўзим ҳомиладор бўлдим. Алҳамдулиллаҳ, ҳозир икки фарзандим бор. Яшашга умид берган, оғир кунларимда далда бўлган хўжайинимдан миннатдорман. Уларнинг яхшилигини сўзлаб тугатолмайман. Она бўлишимга кўмаклашган, тўғрироғи, сабабчи бўлган жажжи қизалоғимни ҳамон соғинаман...

МАЛОҲАТ,
Фарғона шаҳри

ОНА СУТИ ЭМГАН БОЛА

Олимлар айтишича, она сути эмган болада мия фаолияти икки баробар тез тараққий этиб, тенгқурлари орасида жисмонан бақувватлиги, ақлий етуклиги билан ажралиб туради. Бундай болаларда эрта, тез жисмоний ривожланиш кузатилади, она сутидаги моддалар асаб тўқималари ўсишида, мустаҳкамланишида асосий омил бўлади. Бола руҳан тетик ва қизиқувчан бўлиб ўсади.

ликка тушиш аёлларда суяк, суяк тўқимасининг тузилиши билан боғлиқ хасталикни пайдо қилиши мумкин.

Арзимаган хафагарчилик ҳам суяклар мустаҳкамлигига салбий таъсир ўтказиши мумкин. Бу таъсир суякларни мўрт, сал нарсага синувчан қилиб қўяди. Авваллари бу хасталикнинг сабаби чекиш деб айтишарди. Энди олимлар суяк касаллиги билан тушкунлик, хафагарчилик ўртасида боғланиш борлигини исботлашди.

Шифокорлар аёлларга хафа бўлишни ман этишди. Чунки тез-тез тушкун-

Доимо баланд пошналар пойафзал кийиш аёлларнинг чанок (тос) суяги тузилишига салбий таъсир кўрсатиб, бармоқлар қаваришига, қадоқ бўлишига, қийшайишига сабаб бўлади.

КЎНГИЛЛАР ЯҚИН БЎЛСИН

* * *

Бахт бир-бирини тушуниб топилади. Турмушдошини тушуниш учун кўпроқ унинг ёнида бўлиш лозим. Лекин таналар ёнма-ёнлиги юраклар бир-галигини англамайди. Баъзи эр-хотинлар бир уйда яшаса ҳам, юраклари боғланмаган. Аслида, кўнгиллар ёнма-ён, бирга бўлсин. Шунда вақтинча узоқлик ҳам билинмайди.

Биз инсонлар таналар яқинлигидан кўра, кўнгиллар яқинлигига ташнамыз. Қолипларнинг эмас, қалбларнинг бирлиги билан бахтга эришамиз.

* * *

Гапирилган гапни тинглай билиш юракларни бир-бирига улфат қилади. Бунда қулоқдан ташқари юрак ҳам тинглаши шарт.

Эр гапирётганида хотин эрининг кўзларига қараб, қалбини кўришга, ҳис қилишга интилинсин. Жон қулоғи билан эрини тинглаган аёл эр ҳурматини қозонади. Эр ҳам, хотин ҳам сўзларига аҳамият берилаётганини ва жиддий қабул қилинаётганини ҳис этишса, бир-бирларига муҳаббатлари тобора ортади.

Турмушдошингиз гапирётган мавзу сиз учун ҳам муҳим бўлиши керак. Яъни, уни диққат билан тингланг. Чунки бу мавзунини ниҳоятда муҳим деб билганидан сизга гапиряпти.

* * *

Оилада бирор қийинчилик, зиддият юз берса, айбни дарров эрингизга ағдарманг. Аввал: “Бу ишда менинг нима хатоим бор?” деб ўйланг. Шундай қилмасангиз, беҳуда асабийлашасиз. Кенгроқ, сабрлироқ бўлишга урининг. Тик турган бўлсангиз ўтиринг, таҳорат олинг, ибодат қилинг, Куръон тиловати билан қалбингизни тинчлантиринг, яқин дўстингизникига боринг. Шундан сўнггина эрингиз билан муаммо ҳақида гаплашинг.

Эрингиз хато қилган бўлса-да, уни очиқ айбламанг. Меҳр билан гаплашинг. Чунки қалбни синдириш осон, аммо уни бутлаш жуда қийин.

“Бу хатода менинг ҳиссам қанча?” деб ўйланг аввало. Ўзингизга фойдали хулосани чиқариб олинг.

Менделеев олимпиадаси Тошкентда ўтади

Михаил Ломоносов номидаги Москва давлат университети ректори, академик Садовничий қирқ иккинчи халқаро Менделеев олимпиадасини Тошкентда ўтказишни таклиф қилди. Шу муносабат билан олимпиада ташкилий қўмитаси ва ҳайъати вакиллари мамлакатимизга келишди. Хорижлик мутахассислар юртимиз нуфузли мусобақани ўтказиш талабларига тўла жавоб беришини ва унда ўзбекистонлик ўқувчилар 1997 йилдан буён фаол қатнашиб келаётганини алоҳида таъкидлашди.

Дилмурод СОДИҚОВ,
“Халқ сўзи” мухбири

МАМЛАКАТ ЯНГИЛИКЛАРИ

Олмонияда меросимизга қизиқиш

Потсдам шаҳрида “Меъморий обидаларни асраш биринчи ўзбек-олмон ёзги академия”-сини ўтган 2007 йил етмиш нафардан ортиқ мутахассис битирган эди. Академия ректори Й. Виелхабер келгусида ўзбек-олмон қўшма факултети ташкил этилишини билдирди.

У юртимиздаги тарихий обидалар бетакрор меъморий санъат намуналари сифатида инсониятнинг бебаҳо мероси эканини таъкидлади.

“Жаҳон А”

“Форс тили”нинг янги нашри

Малик Абдусатторовнинг “Форс тили” дарслиги учинчи нашри (“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти, 2007 й.) босмадан чиқди.

Янги нашрда муаллиф эскирган матнларни маърифий аҳамиятга молик матнлар билан алмаштириб, дарслик мундарижасини бойитган.

Китоб охиридаги иловада “Абжад ҳисоби”да қамарий ва шамсий йилларни ифодалаш, ҳижрий йил ҳисобидан қамарий йил ҳисобига ўтиш усуллари баён қилинган.

Азиз ҚАЮМОВ,
академик

ИТАЛИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Италия дунёдаги қадимий ва тарихи бой давлатлардан саналади. Милоддан минг йиллар муқаддам унинг заминида лигур, этрус, италик, латинян, сабинян қабилалари яшашган. Милоддан олдинги 754 йилда латинянлар Рим шаҳрига асос солишган. Учинчи асрда Рим Ўрта ва Жанубий Италияни босиб олади. 264-241 йиллари Карфаген билан урушган Рим Ситсилия, Корсика ва Сардиния оролларини эгаллайди. 216 йилги иккинчи урушда карфагенлар саркардаси Ҳаннибал Алп тоғларидан ўтиб, Канн учун бўлган жангларда римликларга қақшатқич зарба беради. Кейинчалик Рим қўмондони Ситсион Зам жангида Ҳаннибал ўрдусини тор-мор келтириб, Испания ерларини қўлга киритади. Милоддан олдинги иккинчи асрда римликлар аввал Болқон ярим оролини, кейинчалик

Майдони: 301300 кв. км.
Аҳолиси: 57,8 миллион киши.
Пойтахти: Рим шаҳри.
Тузumi: республика.
Давлат бошлиғи: президент.
Маъмурий тузилиши: 20 та вилоятдан иборат.

Йирик шаҳарлари: Милан, Неапол, Турин, Генуя, Палермо, Болоня.

Пул бирлиги: евро.

Кичик Осиё ва Сурияни босиб олишади. Спартак бошчилигидаги қуллар қўзғолони, Юлий Сезарнинг Галлияни (ҳозирги Францияни) эгаллаши, император Октавианнинг Антоний ва Клеопатра флотини янчиб, Мисрни Римга қўшиб олиши, Октавианнинг император Августга, Римнинг империяга айланиши милонинг охириги юз йиллигида содир бўлган.

Милонинг биринчи асри бошларида Рим аввал Фаластинни ва кейинроқ Британия худудини забт этди. 117-138 йиллардаги император Адриане даврида римликлар бошқа юртларга ҳужум қилишдан кўра, улкан салтанатлари ҳимояси ҳақида бош қотира бошлашди. Оқибатда Рим империяси иккига: Фарбий ва Шарқий Римга (Византияга) бўлиниб кетди. Бешинчи асрга келиб, Римни аввалига барбарлар ха-

роб қилишди, кейин олмон қабилалари Фарбий Римнинг сўнгги императори Ромул Августулни ағдариб ташлашди. Шу тариқа Рим “дунё пойтахти” мақомидан маҳрум бўлди.

Остготларнинг унча кўп давом этмаган ҳукмронлигидан бир оз вақт ўтиб, 554 йили Италияда Византия ҳукмронлиги ўрнатилди. Кейинчалик бу ерларни франк императори Улуг Карл ва олмон қироли Оттон Биринчи босиб олишди. Шу пайтда Муқаддас Рим империяси ташкил этилди ва у Оврўпадаги энг кучли давлатга айланди. Аммо кейинчалик Италия ерларини бирин-кетин норманнлар, испанлар, австрияликлар, Наполеон Францияси эгаллашди. 1861 йилга келибгина ягона италян қироллиги ташкил топди. Орадан беш йил

ўтиб, австрияликлар Венециядан қувиб чиқарилди.

Ўтган йигирманчи аср ҳам Италия тарихида турли воқеаларга бой бўлди: биринчи жаҳон урушида у Антанта таркибида жанг қилди; италян фашистлари диктатори Муссолини ҳукмронлигини бошдан кечирди; иккинчи жаҳон урушида Гитлер иттифоқчиси бўлди, бир қанча мамлакатларни босиб олди. 1929 йили унинг ҳудудида Рим Папаси давлати — Ватикан ташкил топди. 1947 йили умумхалқ референдуми натижасида Италия «республика» деб эълон қилинди.

Италия саноати ва қишлоқ хўжалиги ривожланган етакчи мамлакатлардан. Бу ерда, аynиқса, машинасозлик яхши тараққий этган: Италия машинасозлик маҳсулотлари, транспорт ускуналари ва тўқимачилик дастгоҳлари ишлаб чиқариш бўйича Олмония ва Швейцариядан кейин дунёда учинчи ўринда, қишлоқ хўжалиги ва йўл қурилиши машиналари тайёрлашда тўртинчи, автоуловлар, темирйўл вагон-электровозлари ишлаб чиқариш бўйича иккинчи, электроника ва электротехника, аэрокосмик саноат моллари, кимё ва дори-дармон маҳсулотлари тайёрлаш бўйича бешинчи ўринда туради. Пўлат

эритиш, металлсозлик, енгил саноат, уй жиҳозлари ва қурилиш ашёлари ишлаб чиқаришда ҳам Италия етакчи мамлакатлардан бири.

Қишлоқ хўжалиги асосан деҳқончиликка ихтисослашган. Чорвачиликка ҳам яхши эътибор берилади. Италия халқаро сайёҳлик ва банк тизими марказларидан биридир. У хорижга хилма-хил саноат, машинасозлик, энергия манбалари, озиқ-овқат ва ускуналар сотади ва четдан ҳам шундай молларни харид қилади. Асосан Олмония, Франция, АҚШ, Буюк Британия, Испания каби мамлакатлар билан савдо-иқтисодий алоқалари ўрнатган.

Мамлакат аҳолисининг саксон тўққиз фоизи католик насронийлар, етти фоизи протестантлар, икки фоизи мусулмонлар ва яна шунчаси яҳудий ва бошқа диндагилардир. Оврупа Ислom ташкилотлари иттифоқининг ахборот бўлими маълумотларига кўра, ҳозир Италия мусулмонлари сони бир миллион кишидан ошди.

Кейинги ўн йил ичида бу адад икки бараварга кўпайди. Мамлакатнинг деярли барча йирик шаҳарларида бир нечтадан масжид ва намозхоналар ишлаб турибди. Римда ва Миланда Ислom марказлари фаолият кўрсат-

моқда, бу марказлар мусулмонлар таълими ва ибодати, улар ҳуқуқини ҳимоя қилиш, молиявий ёрдам кўрсатиш, ҳалол маҳсулот билан таъминлаш каби долзарб муаммоларни ечишда ёрдам кўрсатади. «Евробарометр» ташкилоти ҳисоб-китобларидан маълум бўлишича, мамлакат аҳолисининг ўттиз беш фоизи мусулмонларга хайрихоҳ муносабатда бўлар экан.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. «Страны мира». Справочник. Москва, 2003 г. Стр. 62-65.
2. «Атлас мира». Справочник. Москва, 2003 г. Стр. 48.
3. Интернет сайтлари.

Толибо, сўзлар эсанг...

Ҳазаллар

* * *

Толибо, сўзлар эсанг, албатта, Аллоҳдин гапур,
Оламинга Ҳақ юборган ҳидоятulloҳдин гапур.
Поклар инди жаҳонга ҳукмини еткурғали,
Ваҳйи келгонларга салоту оятуллоҳдин гапур.
Яхши сўзла, яхши юз-ла, яхши кўз-ла яхшига,
Яхшиларга мадҳ айтиб, шавқи Аллоҳдин гапур.
Гар гунаҳ кўбдин кўнгул юзланса суйи³ яъсга,
Ояти “лотақнату мин раҳматуллоҳ”дин гапур.
Кўп савоб эттим деюб кўнгул қувонса, эй бирав,
Журмингни⁴ ёд айлаю, астағфируллоҳдин гапур,
Дилрабо кокулни ташлар нозанинлар руҳ уза,
Соф боқиб анго сўнгра санъатуллоҳдин гапур.
Ғайри меҳри ўтини ғайрат ўти бирла ёқиб,
Давлати васли топилса, неъматуллоҳдин гапур.
Айт саловоту салом Аҳмадғаву ол саҳбига,
Ёри гор, Форуқу Усмон, шери Аллоҳдин гапур.
Ики хуришид⁵, ики сибтайн⁶ ёрутур иқлими дин,
Боргоҳ⁷и Ҳақ канизи⁸ хуббатуллоҳдин⁹ гапур.
Яхшиларни қилди пайдо, ҳам ямонларни бино,
Дема мундоғ нега қилди, ҳикматуллоҳдин гапур.
Таҳсин эрмас, мунъим ўлса муддао Мажзубга,
Ҳар на ишлар бор-йўқ, шайануллоҳдин гапур.

* * *

Холиқим салсолдин¹⁰ билгилки инсон айлади,
Мориж ўтидин доғи англанги ул жон айлади.
Баъзиларга қаҳр этиб масдуд¹¹ қилди роҳдин,
Лутф бирла баъзиларни аҳли иймон айлади,
Кимки мўминдур керак шукр айласа Аллоҳга,
Қилмади бедин они, яъни мусулмон айлади.

Абдулазиз Ҳасанхўжа ўғли Мажзуб нақшбандия тариқати пешволаридан бири, “назми ҳикмат” ила халқни ҳидоятга чорлаган шоирлардан-дир. Туркий ва форсий тиллардаги икки девон муаллифи бўлган шоир ҳаёти ҳақида бизга жуда кам маълумот етиб келган. “Тазкираи Қайюмий” асарида Мажзуб ҳижрий 1273 (милодий 1857) йил Қаршида туғилган деб таъкидланади. Исма-тулла Абдуллаев ва Алихон Халилбековлар эса Абдулазиз Мажзуб Наманганнинг Дегрезлик да-ҳасида туғилган дейишади.¹ Вафот этган йили ҳам турли манбаларда турлича кўрсатилган. Қори Қундузийнинг “Таворихи манзума” асарида ва-фоти ҳижрий 1265 (милодий 1849) йил дейил-ган.

Абдулазиз Мажзуб Наманганда яшаб ижод қилган бўлса-да, умрининг кўп қисмини Бухо-

Зоҳиду обидни яхши йўлга бошқорди ўзи,
Дарди исёндин менингдекларни гирён айлади.
Жамъини восухт¹² қилди нозанинлар ишқида,
Сарв қоматларни рафторига ҳайрон айлади.
Неча бир зорин севар ёрига ул айлаб рафиқ,
Неча воситни асири дарди ҳижрон айлади.
Кўп ғани айлаб нисори мол онинг йўлида,
Бебизоатлар¹³ ҳазин жонини қурбон айлади.
Иниоаллоҳи таоло йўл топар ул дардманд,
Ешти ўзлук ҳирқасини, ўзни урён айлади.
Қаҳридин қўрқуб гуруҳи тутти тақво йўлини,
Раҳматинга кўз тикиб бир қавм исён айлади.
Боқ Яратғучини этғониға, эй аҳли назар,
Нутфадин қомат сиҳи, кокул паришон айлади.
Сони йўқ салоту салом Аҳмадғаву ол саҳбига,
Уммат учун дилни маҳзун, кўзни гирён айлади.
Ҳазрати Бу Бакру Умар, Усмон, Алини дўст тут,
Бор умид ул қавмни жаннатга меҳмон айлади.
Ушбу назм айтғон, эшитғон, ўқуғонга раҳмат эт,
Гарчи Мажзубунг каби журме фаровон айлади.

Мураббаъ

Минг иштиёқ ила орзу
Сани айтсам, Сани айтсам.
Ҳама ёзуқумга¹⁴ этиб надам¹⁵,
Санга қайтсам, Санга қайтсам.
Сани ёд шому саҳар қилиб,
Кечаларда дийдани тар¹⁶ қилиб,
Дили ғофилмни хабар қилиб,
Сани айтсам, Сани айтсам.

ро, Қарши ва бошқа шаҳарларда ўтказган. Бухо-ро мадрасаларида таҳсил кўрган. Уша ерлик шайх Халифа Ҳусайн Янгикўргонийдан тасаввуф сир-ларини ўрганган. Кейинчалик Наманганда му-қим яшаб, атрофига Аллоҳ ошиқларини йиғиб, уларга тасаввуфдан таълим-тарбия бериш билан шуғулланади.

Мажзуб Намангоний адабий меросининг сал-моқли қисмини “Мажзуб” тахаллуси билан ёзил-ган тасаввуфий-ирфоний асарлар ташкил этади. XIX аср ўзбек адабий муҳитида “Мажзуб” та-халлуси билан ижод қилган бир неча шоирлар ичида Абдулазиз Намангоний шеърятти румиё-на, машрабона руҳи билан ажралиб туради.

Мажзуб Намангоний “Девон”идан айрим на-мунларни илк бор эътиборингизга ҳавола этмоқ-дамиз.

*Борурумда уйқуға: ё Аҳад,
Десам уйғониб доғи: ё Сомад.
Сен ўзунга тортмасанг на ҳад,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

*Манго файз бағишлағил, эй Фаний,
Ҳама умр ёд этайин Сани,
Уларимда оғаҳинг эт мани,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

*Сани тори меҳринга эшилиб,
Ҳама ғайр уқдаси ешилиб,
Сани излаганлара қўшулиб,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

*Сани деб ётиб, Сани деб қуфуб¹⁷,
Сани деб юруб, Сани деб туруб,
Сани толибингни изини ўнуб,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

*Мен ўлуб чу қабрима қўйсалар,
Малакайн¹⁸ Раббими сўрсалар,
Манга ул маҳал мадад айласанг,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

*Сани Мажзубинг, бу ямон қулунг,
Сиғиниб Санго деса: Раббано,
Санго равшан ушбуки, айтсам,
Сани айтсам, Сани айтсам.*

Наима АЛИҚУЛОВА
нашрга тайёрлади.

¹ Исмагуллоҳ Абдуллоҳ. “Мажзуб Намангоний”. “Наманган садоси”, 1998 йил 9 май, Алихон Халилбеков. “Ишқ бир ноёб гуҳар”, “Наманган ҳақиқати”, 2003 йил 18 январ.

² Шоир девони нусхалари Беруний номидаги Шарқшунослик институти қўлёзмалар фонди Ҳамид Сулаймон бўлимида сақланади. Инв. рақамлари: 1018, 2125, 2567, 2580, 1123, 1481, 2351, 12503.

³ Суйи яъс — умидсизлик денгизи.

⁴ Журм — гуноҳ.

⁵ Хуршид — қуёш.

⁶ Сибтайн — икки набира (Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайн).

⁷ Боргоҳ — даргоҳ.

⁸ Каниз — Фотимаи Заҳро назарда тутилган.

⁹ Ҳуббатуллоҳ — Аллоҳнинг севгиси.

¹⁰ Салсол — тупроқ, балчиқ.

¹¹ Маслуд — тўсилган.

¹² Восухт — қонувчи.

¹³ Бебизоат — камбағал.

¹⁴ Ёзуқ — гуноҳ.

¹⁵ Надам — афсус, надомат.

¹⁶ Тар — хўл, нам.

¹⁷ Қуфуб — тик туриб.

¹⁸ Малакайн — икки фаришта: Мункар ва Накир.

Отам ниҳоятда меҳмондўст ва сахий эдилар. Уйимизга бир меҳмон келса, айниқса, у меҳмон илм аҳлидан бўлса, келган куниёқ қўй сўйиб, меҳмон қилар, кўниқўшнилари ҳам чорланиб, илмий суҳбат бошланиб кетар эди. Биз хизматда бўлардик. Умуман, отам илмли кишиларни жуда ҳурмат қилганларидан дуоларини олиб қолай дердилар. Бунинг са-

ДУОДА ГАП КЎП

бабини кейинчалик — ёшим ўн беш-ўн олтига етганида билдим.

Отам мен билан худди сирдошдек узоқ суҳбатлашар эдилар. Кунлардан бир куни чой устида узоқ гаплашиб қолдик. Менга ота-оналари ҳақида сўзлаб бердилар. Отамнинг оталари Қўқон мадрасасида дарс берган катта олим киши бўлган эканлар. Оналари отам дунёга келгач, вафот этибдилар. Тўрт ёшларида отадан ҳам етим қолибдилар. Ўшанда бобомиз энди қирқ ёшга кирган экан. “Отам таҳорат олаётганларида ортларидан бориб, елкаларига осилиб олардим. Қачон отамни эсласам, мана шу манзарагина кўз олдимга келади”, — деб кўзларида ёш билан ҳикоя қилиб бердилар. — Шундай қилиб, тўрт ёшимда отамдан ҳам хоаларим ва амакиларим кўлида тарбияландим...

Нега илмдиларни яхши кўришлари сабабини ўшанда тушуниб етдим.

1973 йилнинг тахминан август ойи тунги соат бирларда мени уйғотдилар: “Муҳаббат, тур, қизим, тур, меҳмонлар келишди. Енгилгина бирорта таом пишириб бер”, дедилар раҳматли отагинам. Мен эринибгина ўрнимдан турар эканман: “Булар қанақа меҳмонлар?! Тунги бирда ҳам бировниқига келадими?! Келинларингизни уйғотинг, ўшалар қилишсин?!” дебман. Раҳматли отагинам: “Ўзингнинг овқатинг яхшийди-да”, дедилар. Мен ўрнимдан туриб, юз-қўлимни ювиб, меҳмонларга овқат тайёрладим. Шундай меҳмондорчиликлар кўп йиллар давом этган.

Меҳмонлар кетиб, дастурхонни йиғиштиришга киришар эканман, қайси олим қаерда ўтирганини отамдан сўраб олардим ва ўша ўринга ўтириб, улар таом еган жойдан нимадир еб қўяр эдим.

Мен ҳар доим меҳмонларга таом тайёрлаб бўлганимдан сўнг отамга мен ҳақимга дуо қилишларини тайинлар эдим. Ўша зотларнинг дуолари сабабми, мана, бугун мен бундай яхши жойларда ишлаяпман. Аллоҳга яқин инсонларнинг дуолари ижобат бўлгани шу-да.

Муҳаббат ШАРИФБОЙ қизи,

“Ҳадичаи Кубро” аёл-қизлар Ислому ўрта-махсусу билим юрти мударрисаси

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Оврупа имомлар уюшмаси

Белгия пойтахти Брюссел шаҳрида Оврупанинг йигирма саккиз мамлакатидан келган имомлар иштирокида икки кунлик анжуман

бўлиб ўтди. Анжуманда бутун Оврупа ҳамжамияти бўйлаб мусулмон дин арбобларини ўқитиш дастури муҳокама қилинди. “Оврупа имомлар уюшмаси” ташкил этилди.

Брюссел анжуманида бир юз йигирма нафардан ортиқ имом қатнашди. Қабул қилишган қарорга биноан янги ташкилот – Оврупа имомлар уюшмасининг Брюсселда бош қароргоҳи, қитъанинг барча мамлакатларида бўлимлари очилади. Уюшманинг мақсади жамиятнинг ижтимоий-маънавий ҳаётида имомлар фаоллигини ошириш, динлараро, маданиятлараро мулоқотларни ривожлантиришдан иборатдир.

IslamOnline

Фаластинлик Марям момо

Яқинда ўтказилган паспорт алмаштириш жараёнида сайёрамиздаги энг кекса онахонлардан бири Фаластиндаги Жиср-Зарка қишлоғида яшаётгани маълум бўлди. Марям Омаш исмли бу момо бир юз йигирма ёшга кирган.

Марям момонинг ўн бир фарзандидан бир юз йигирма невараси, икки юз эллик эвараси ва ҳозирча йигирма нафар чевараси бор. Фарзандлари, неваралари айтишча, Марям момо ҳалиям тетик ва соғлом, ҳар куни сайрга чиқади ва албатта, ҳеч

бўлмаса бир истикон зайтун ёғи истеъмол қилади.

Ҳозир америкалик 115 ёшли Эдна Паркер расман дунёдаги энг кекса аёл ҳисобланади. Агар Марям момонинг паспорт рақамлари тасдиқланса, унинг номини Гиннеснинг рекордлар китобига киритиш керак бўлади.

BBC, IslamNews

Масжидга сайёхатлар

Дунёда энг улкан жомелардан бири шайх Зоҳид Нахаён номидаги масжидга энди сайёҳлик томошалари уюштирилди.

Бирлашган Араб амирликлари пойтахтининг сайёҳлик бўлими ана шу ҳақда маълум қилди. Ўттиз дақиқадан бир соатгача давом этадиган сайр чоғида кузатувчилар меҳмонларга Бирлашган Араб амирликлари тарихи, диний ва маданий мероси ҳақида ҳикоя қилиб беришади. Зоҳид Нахаён номидаги жоме масжиди оқ тошлардан тикланган, меъморий ечимлари оддий, лекин жуда маҳобатли қурилишдир.

Gulf News, IslamNews

Неапол жомеъ масжиди

Италия жанубидаги Неапол шаҳрида шу йил майдони минг квадрат метр бўлган жомеъ масжиди ишга туширилади. Ҳозир ишлаб турган туман масжиди ана шу мақсадда қайта қуриладиган бўлди.

— Ёзнинг ўрталарига бориб, жума кунлари шаҳримизда яшовчи барча мусулмонлар-

ни сиғдира оладиган жомеъга эга бўламиз. Ҳозирча жума намозида одамлар хонақоҳга сиғмай, кўчада ўқишгани боис, ҳаракат тўсиб қўйилади. Жомеимизга жума кунлари тўрт мингга яқин муслмон келади. Яна минг нафари ибодатни Корсо Арналдо Лучидаги намозхоналарда ўташади, — деди Неаполдаги “Пяцца Меркато” масжиди директори Абдуллоҳ Қоззолино.

IGN, Islam.ru

Эрмитажда ислом мавзуи

Россия Давлат Эрмижаи директори Михаил Пировский: “Ислом мамлақатимиз тарихида чуқур из қолдирган. Бу мавзу музейимиз фаолиятининг асосий йўналишларидан биридир”, — дея таъкидлади. — Яқинда Эрмижаининг: “Саройлар ва чодирлар: Хитой ва Оврупа оралиғидаги Ислом олами” номли кўргазма майдони очилади. Кўргазма Ислом оламининг Оврупа ва Хитой билан алоқалари тарихидан ҳикоя қилади. Кузга бориб Эрмижа билан Лувр музейи ҳамкорлигида Татаристон пойтахти Қозон шаҳрида исломий санъат мавзуга бағишланган бошқа бир лойиҳа амалга оширилади”.

“Муслим-пресс”

Энг яхши шеър танлови

Кримдаги олий таълим муассасалари талабалари ўртасида “Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) муборак сийратлари” мавзуда ёзилган энг яхши шеър учун кўриктанлов эълон қилинди. Гирим муслмонлари диний бошқармаси, Қиримтатар таълим ходимлари уюшмаси, шунингдек, қиримтатар халқи Мажлисининг “Маорифчи” маданият ва маърифат бошқармаси ушбу тадбир ташаббускорлари бўлишди.

Ташкилотчилар айтишича, танлов Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) гўзал ва ибратли сийратларини тарғиб этиш воситасида қиримтатар халқи маънавий маданиятини юксалтириш, шунингдек, истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш мақсадида ўтказилапти.

“Маорифчи” бошқармаси раисаси Сафура Хўжаметова олимлар, таниқли қиримтатар шоир ва ёзувчиларидан иборат нуфуз-

ли ҳайъат энг яхши шеърларни танлаб олишини маълум қилди. Голиблар учун учта мукофот таъсис этилган.

Crimean

Олимпия шаҳарчаси

2008 йил Олимпиада ўйинлари ўтадиган кунлар Хитой пойтахти Пекиннинг Олимпия шаҳарчасида масжид ва бошқа ибодатхоналар очилади.

“Спорт жамоаларининг диндор вакиллари ибодатларни бемалол адо этишлари мумкин”, деб ёзади “China Daily” газетаси.

Хитой Ислом уюшмаси президенти Чэн Гуанюан айтишича, мусобақа кунлари спортчиларга, сайёҳларга хизмат кўрсатишга араб ва инглиз тилларини яхши биладиган ўн нафар имом-хатиб тайёрланган. Шунингдек, Олимпия шаҳарчасида махсус емакхоналар ҳам ишга туширилади.

ИТАР-ТАСС

Энг яхши компания

Куала Лумпур шаҳрида ўтган муслмон молиячилари тўртинчи анжуманида Туркиянинг International Turkey Systems компаниясига

“Ахборот технологиялари соҳасида энг яхши компания” унвони берилди. Бу унвон компаниянинг муслмон мамлакатлари исломий банкларида технология ечимлари бўйича етакчи корхона эканини кўрсатади.

Шунингдек, мазкур компанияни World Finance International Magazine журнали банклар учун технология ечимлари бўйича “2007 йилнинг энг яхши кўптармоқли провайдери” деб эълон қилди.

Ижрочи директор Холид Фараж Саид: «Ушбу эътироф компания ривожидан янги босқични бошлаб беради. Келгусида минтақа иқтисодиёти турли соҳаларига хизмат кўрсатишни янада яхшилаيمиз», дея таъкидлади.

ИНА

ИКТнинг кўмак карвони

Ислом Конференцияси Ташкилоти Фаластинга инсонпарварлик ёрдами лойиҳаси бўйича биринчи карвонни Ғазо минтақасига жўнатди. Шу муносабат билан Иордания пой-

тахти Аммон шаҳрида ўтказилган тадбирда ИКТ бош котиби Акмалиддин Эҳсонўгли иштирок этди.

ИКТ бош котиби Ҳазо минтақаси аҳолиснинг дардини бир оз бўлса ҳам енгиллатиш мақсадида инсонпарварлик ёрдамни кўпайтириш зарурлигини таъкидлади.

У ИКТга аъзо мамлакатларни, Ислом олами молия ва хайрия муассасаларини бу ишга ҳисса қўшишга чақирди.

Шунингдек, Акмалиддин Эҳсонўгли ИКТ Фаластин халқига ёрдам мақсадида кенг кўламли ахборот дастурларини ҳам амалга оширажagini маълум қилди.

ИНА

Ватикан билан алоқалар

Таниқли мусулмон арбоблар ва Рим-католик черкови вакиллари Ислом уламолари билан Рим папаси Бенедикт XVI ўртасида бўлажак йиғилиш масалаларини келишиб олиш учун учрашишди. Бу тадбир шу йил Ислом — католик муносабатларини яхшилаш мақсадида ўтказилади.

Учрашувга мусулмонлардан Италия Ислом жамияти вице-президенти Яҳё Сержио Паллавичини, Лондондаги мусулмонлар жамғармаси раҳбари Абдул Ҳаким Мурод, Жоржтаун университети исломшунослик профессори Иброҳим Колин Силку қатнашдилар. Ватикан гуруҳини кардинал Жан Луи Туран бошқарди.

Учрашув қатнашчилари яқинда доимий фаолият кўрсатувчи Ислом — католик анжуманини очиш юзасидан келишиб олишди. Анжуманда ҳар бир диндан йигирма тўрт вакил иштирок этадиган бўлди.

IslamOnline

Араб тили фестивали

Шу йил 11-12 март кунлари Россия Ислом университетида араб тили фестивали ўтказилди. Филология ва мамлакатшунослик

кафедраси мудири Темир Шайхуллин айтишича, фестивалдан мақсад талабалар орасидан араб тилини, араб халқлари, маданияти, тарихи ва араб давлатлари жуғрофиясини яхши биладиганларини танлаб олишдир.

Талабалар билим ва иқтидорига саккиз мутахассисдан иборат нуфузли ҳайъат холисона баҳо берди.

Исламтат

“Қочоқларга ёрдам беринг...”

Машҳур киноактриса, Ҳоллувуд юлдузи, БМТ қочоқлар масалалари бўйича бошқармасининг яхши ният элчиси Анжелина Жоли жаҳон ҳамжамиятини ироқлик қочоқларга яқиндан ёрдам беришга чақирди.

“Икки миллиондан ортиқ киши уй-жойини ташлаб, қочоқлар лагерларида қийналиб яшамокда, — деб ёзади у The Washington Post газетасида. — Улар бошпанаси ва иш жойларидан маҳрум бўлишган, тиббий ёрдам, озиқ-овқат ва тоза сув етишмаслигидан қаттиқ азоб чекишяпти. Бундан ташқари, яна икки ярим миллион ироқлик бошпана излаб хорижга, асосан, Сурия ва Иорданияга чиқиб кетишга мажбур бўлган.

InoPressa, Islam.ru

БМТ бош котиби чақириғи

Бирлашган миллатлар ташкилоти Бош котиби Пан Ги Мун ғарб оламида Ислом дини ва мусулмонлар ҳақида шаклланиб қолган ёлғон тасаввурларга барҳам бериш бўйича фаол ҳаракат қилишга чақирди.

– Одамлар бошқа халқлар маданияти ва аънаналарини яхши билишга интилишлари зарур. Ғарб ва Ислом олами ўртасидаги кўринмас чегарани тезроқ йўқотиш долзарб вазифамиздир, – деди у Chicago Tribune газетаси таҳрир кенгаши билан учрашуви чоғида.

БМТ бош котиби 2007 йил апрел ойида Мадрид шаҳрида ўтган “Тамаддунлар иттифоқи” анжумани аҳамиятини таъкидлади, анжуманда илгари сурилган ташаббусларни қўллаб-қувватлашга чақирди.

ИНА

ТЎҒРИСЎЗЛИК ҲИКМАТИ

Қатағон даври воқеаларидан

Бир куни, илгари Эски Жўвада бўлган “Турон” кутубхонасида “Зарафшон” газетасининг 20-йиллардаги таҳламлирини варақлаб ўтирган эдим, тепамга бир киши келди. Кўзойнак таққан, қўлтиғида муаллимлар папкаси. Танишиб, бир-икки оғиз гаплашган бўлдик. Абдусалом акага ёзаётган тадқиқотим мавзудан сўзладим. 20-йилларда яшаб ижод қилган бир мунаққиднинг 30-йиллари қамоққа олинганини айтдим. “Қамоқ муддатини Каргаполи маҳбусхоналарида ўтаган”, деганимда суҳбатдошимнинг кўзлари чақнади. Беихтиёр сесканди. “Каргаполи” сўзи у кишини хаёлга толдирди. Сўнгра бобоси Абдусаммад бувани эслади. У кишининг тилидан ажиб бир ҳодисани сўзлаб берди.

“Каргаполи қамоқхонасида ўн тўққиз йил умрим ўтди. Худо бандасининг бошига солмасин экан. Маҳбуслик курсин... Бировнинг қўлига қарамсан. Буйруқ-кўрсатма билан нафас олиб, нафас чиқарсан гўё. Ҳар қадамнинг санаб турилади. Аммо мен дўхтир бўлганим учун нисбатан эркин, бир оз имтиёзга эга эдим. Керак бўлиб қолсам, касал маҳбуслар учун мендан фойдаланишарди.

Бир куни ярим тунда: “Дўхтир бува, тулинг, гап бор”, деб қолди шопмўйлов сарик юзли навбатчи. Анграйиброқ турганимни кўргач, қўшимча қилди: “Биттаси ўлибди. Акт тузиб, расмийлаштириш керак”, деди. Мен апил-тапил кийиниб унга эргашдим. Шопмўйловнинг афтангоридан бирор нарсани уқиш қийин. Қиёфаси мутлақо мажхул. Кимдир ўлган. Хўш, ким? Ўйлаб боряпман. Шу зайлда кетатурсақ, ёнимизга яна учта киши қўшилди. Бешовлон ертўладаги панжарали темир эшиклар томон юридик. Менга бу йўлақлар таниш.

Юрагим “шув” этди. Чунки навбатчи Саидносир эшон камераси олдида тўхтаган эди. Эҳ, дедим ичимда, эшонга нимадир... Наҳот... яхши инсон эди. Наҳот... Ўзимга ишонмайман. Шерикларим ўзаро чрисчалаб шивир-шивир қилишди:

“Ким билибди ўлиб қолишини”.

“Қулади-ю, хушидан кетди. Томирини ушласам, тинчиган...”.

“Энди биз кичкина одамиз, топшириқни бажардик-да”.

“Ўз жонига қасд қилган. Мана, дўхтир бува тасдиқлаб имзо қўяди”.

Бу гап-сўз қандайдир сониялар ичида юз бераётган эди. Шу маҳал мен эшикни очишларидан олдин — ўликни кўришга юзим бетламай — даричадан секин мўраладим. Субҳоналлоҳ! Не кўз билан кўрай, Саидносир қиблага юзланиб намоз ўқиб ўтирарди!

Навбатчи мени ичкари кичирини ундаб: “Давай, давай”, деди. Мен унга жавобан: “Бир оз кутайлик, ибодат қилипти”, дедим. Бу гапдан барчаси ҳангу манг бўлиб қолишди. “Ўлган эди-ку. Қандай тирилди?”. Улар ўзаро пичирлашиб баҳслаша кетишди. “Бошлиққа нима деб жавоб берамиз?”

Тасаввуримда Саидносир узала тушиб ётган, юзлари моматалоқ, оғзидан қони келган эди гўё... У икки ёнига салом бериб, қисқа дуо қилди. Сўнг орта ўғирилди ва мени кўриб: “Тинчликми, Абдусаммад оғайни, ярим тунда?” Бир муддат дудуқландим, тилимга бир сўз келмади. Базўр: “Доимги ишимиз, тақсир, бир-бир хабар олиб юрибмиз. Аҳволлар яхшими?” дедим ўзимни сергакроқ тутиб.

Ҳаммамиз секин ортга қайтидик. Жойимга бориб ётишим бу-

юрилди. Ётдим. Бироқ кўзга уйқу келмади. Ҳали тонг ёришмасидан мени бошлиқ йўқлабди. Эшикдан киришим билан ўдағайлаб кетди: “Сенинг юртдошинг экан, сен ўзбеклар миллатчи бўласанлар. Гапир, қанақа укол қилдинг? Қандай тирилтирдинг?” Дағдаганинг маъносини шунда англадим. Мен тирилтирган эмишман. “Эшигидан кирмадим, ёнига йўламадим. Ана, навбатчи гувоҳ, — дедим. Сўнгра бутун жасоратимни тилимга жамлаб, тўғриси айтдим: — Мендан сўраб нима қиласиз? Аллоҳдан сўранг... У Зот билгувчироқ”.

Хонада у ёқдан-бу ёққа юриб турган бошлиқ таққа тўхтади. Уйланиб қолди... Сўнг менга рухсат тегди.

Саидносир ака билан ҳибсхонада кўп бора юзма-юз келдим. Аммо ўша тундаги ташрифимиз сабабини очик айтмадим. У киши ҳам сўрамади”.

* * *

Каргаполи деган сўз Абдусалом ака хаёлида шу хотираларни жонлантирди. Энам раҳматли: “Қирқ йил қирғин бўлса, ажали етган ўлади”, дер эдилар. Саидносир аканинг қазоси етмаган экан. 1956 йили эсон-омон оиласи бағрига қайтибди. Уни Аллоҳнинг ўзи асраган эди.

Баҳодир НУРМУҲАММАД

Абдуллоҳ ҳожи АБДУЛҚОДИР

Оналар қалби кенг, мисоли дарё

Дўстимнинг муддаоси

Бир дўстим бор эди ҳамшаҳарлардан,
Касби-кори эди миришкор деҳқон.
Кунлардан бир куни келиб қошимга
Арзу шикоятин айлади баён:

Болалик чоғларим эслай олмайман,
Отамиз урушдан қайтмаган экан.
Мени деб бечора меҳрибон онам
Ўзга билан турмуш қурмаган экан.

Рўзғор ташвишларин бўйнига олиб
Мен билан овора ҳамиша, ҳар он,
Ёдгорим, шириним, овунчоғим деб
Ёшгина умрини қилибди хазон.

Орадан ўтибди неча-неча йил,
Онамнинг бошига қўнибди қиров.
Онам чеҳрасига ўйчан боқаман,
Ўзим ҳам отаман — ўғил, қиз, куёв.

Гоҳида онамга сира сездирмай,
Тунлар тўйиб-тўйиб йиғлаб оламан.
Нечун мени дея рўшнолик кўрмай,
Тоқ яшаб ўтганин ўйлаб қоламан.

Гоҳида бедармон, хаёл паришон,
Онам дардларидан ўртанади жон.
Мени деб яшади ёлғиз ғамсаро,
Мен учун айлади умрини фидо!

Ниятим — онамга парвона бўлсам,
Орзу, истакларин айласам бажо.
Кошкийди онамнинг минг бир ҳақидан
Лоақал биттасин этолсам адо...

Қалбимда беғубор титроқлар ила
Тингладим дўстимнинг ҳикоясини.
Чексиз эҳтироми тошарди дилда,
Англадим дўстимнинг муддаосини.

Дўстимга жавобан гапирдим шундоқ:
Онанг чеҳрасига меҳр билан боқ!

Оналар қалби кенг мисоли дарё,
Меҳр кўрса, сендан бўлажак ризо.

Фарзандлар меҳрига қонганлар қанча!
Ёлғиз боласидан тонганлар қанча!
Вояга етказиб, ўз боласидан
Жабру зулм кўрган — ёнганлар қанча!

Онанг хизматига ақлинг етибди,
Эй дўст! Сендан кибру ҳаво кетибди.
Шукр қил Аллоҳга, айт ҳамду сано,
Сенга улуг ажр бергайдир Худо!

Тўртликлар

* * *

Топсанг топиб гапир бемор қошида,
Назар солма унинг ичган ошига.
Бемор истагини қондирмоқ бўлсанг,
Яхши қилар эдинг эртароқ турсанг...

* * *

Ёлғондан сўзлайди худди кўргандай,
Онт ичар, ҳаммани бирдек ёмонлар.
Ҳақиқат юзага чиққанин кўргач,
Жуфтакни ростлайди чопқир куёнлар...

Учкўприк

Асад АСИЛ

Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Аллоҳга ўтинч

Ожиз бир қулингман, ўтди баҳорим,
Энди савоб излай, етса мадорим.
Чорасиз қолсам гар бор оху зорим,
Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Гоҳи шамол каби тентираб юрдим,
Сароблар ортидан йиллаб югурдим.
Оқибат қаршингда қалтираб турдим,
Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Ўтар экан умр елдек гувиллаб,
Қолар экан инсон ортидан қараб.

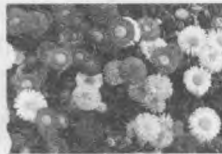
Куч, чирой ва холис хизматлар сўраб
Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Дунё алдовларин ўйламабман ҳеч,
Имконни бой бердим хотиржам ва тинч.
Энди билсам гўё бўлгандайин кеч,
Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Не қилсанг ҳам фақат Ўзинг қилурсан,
Кўз очиб-юмгунча жоним олурсан.
Шояд гўзал Биҳишт ичра солурсан,
Ўзингга ёлборгум, Парвардигорим!

Тоғлар бўлди маконим

Мен тоғларга чекиндим,
Тоғлар бўлди маконим.
Чунки тоғлар бағрида
Ётибди онажоним!

Сигмай қолдим шаҳарга,
Тун-кун, шому саҳарга.
Чўққиларда нигоҳим,
Эгамга етсин оҳим!..

Шаҳарда қолиб бу тун,
Бўлдим роса жигархун.
Тоғларга етиб олай —
Тоғларнинг бағри бутун.

Мен тоғларга йўл олдим,
Тоғдадир чақмоқ-чақин.
Тоғларда қолсин жоним,
Тоғлар қалбимга яқин!..

Бўстонлик

Мамадиёр ХЎШМАТОВ

Қалбимда бир дарё оғим келади

* * *

Мол-мулким кўпайса, қочади уйқум,
Луқмони Ҳакимдай сочгим келади.
Сабрсизлар бошга келтирар қайғу,
Абадий роҳатни топгим келади.

Ям-яшил бахмалдан яшнар адирлар,
Чўлларга туташган бўстонлар, қирлар.
Ўйнаб ёғар жала, дўллар, ёмғирлар,
Сел сингари ўйнаб чопгим келади.

Тоғлар маликаси каклик нағмасоз,
Сўлим дараларда беради овоз.
Қуёш нурларидан тўшар жойнамоз,
Ҳавойи нафсимдан қочгим келади.

Ёмон кўздан асраш учун бу юртни,
Аллоҳ тоғлар билан ўраган уни.
Унутиб ноз-неъмат, ўйин-кулгуни,
Бу хилват масканда қолгим келади.

Муздай ҳавосида яйрайди кўнглим,
Ташналар ҳомийи булоқ бетиним
Қайнар, неъматинга шукр, эй Раббим,
Табиат сирларин билгим келади.

Тоғлар маликаси Оқтов, Қоратов,
Субҳидамда тушар хуш исли қиров.
Замона ишларин унутиб дарров,
Қалбимда бир дарё очгим келади.

* * *

Эй йигит, интилсанг дунё топасан,
Расули Акрамдан зиё топасан.
Молинг, жонинг Аллоҳ ҳимоясида,
Хожаи Хизридек каби ҳамроҳ топасан.

Охиратда жаннат бўлса хоҳишинг,
Тўғри, тоза йўлга тушади ишқинг.
Фитна уюштирар мунофиқ киши,
Шунда ҳам кўп марди Худо топасан.

Ислом, илм билан яшаса агар,
Бузғунчилик сўниб, олам ўнгланар.
Қутлуғ манзилларга йўлинг уланар,
Саҳролар бағридан дарё топасан.

Ёш ўтиб, оқарса қоп-қаро сочинг,
Халқнинг гурбатидан яшайсан қочиб.
Худо берса яхши ишинг ривожин,
Кулфатлар сўнгида ризо топасан.

Нурли дўкон қургил, зукко келади,
Ҳикмат сўйлагувчи шайдо келади,
Фақирлар изидан вафо келади,
Илмдан кўзингга сурмо топасан.

Хатирчи

Тошкентлик Абдужаббор ҳожи Муҳаммад Собир ўғли (1934—2006) машҳур моштабиблар сулоласи ишини муносиб давом эттириб, бутун умрини кишиларни даволашга бағишлаган эди (Аллоҳ раҳматига олган бўлсин). У маърифатли табиблар хонадониди тарбия топди. Замо-насининг етук олимларидан илм ўрганди. Зиёлилар суҳбатидан кўп баҳраманд бўлди. Умри давомида нафақат тан табиби, балки қалб табиби бўлишга ҳам интилиб яшади. Маънавий меросимизга оид бирон-бир ҳикмат ва ривоятга дуч келса, тўплаб, хазина йиғди. Ва ниҳоят етмиш ёшни қоралаганда захмат чекиб, “Асрларни ошган табобат” китобини битди.

Китобнинг иккинчи наشري қўлимизда. Унда моштабиблар шажараси ёки моҳир табиб-нинг касбига оид тажрибаларгина умумлаштирилмаган. Балки дину дийнатли инсоннинг авлодларга васият янглиғ насиҳатларига кўпроқ ўрин берилган. Шу қаторда халқимиз бошидан кечирган оғир кунлар, Тошкент ва тошкентликлар, илм кишилари, диндорларнинг тақдири самимият билан ривоят этилган. Китобнинг Сирожиддин Доғистоний — Лазгин домла ҳақидаги бобини бир оз қисқартириб эътиборингизга ҳавола этаймиз.

Тахририят

Абдужаббор Муҳаммад Собир ўғли (Моштабиб)

СИРОЖИДДИН ДОҒИСТОНИЙ

Сирожиддин ҳазратдай улуг устоздан илм олиш насиб этгани учун Аллоҳга шукроналар айтаман. Алломаи замон барча исломий илмлар билимдони, тарих, жуғрофия, фалакиёт, фалсафадан бохабар бўлиш билан баробарида илм тарқатишга ҳарис, юртимизда ўзига хос мактаб яратган буюк бир сиймо эдилар.

Устоз Сирожиддин ибн Исо Али Доғистон ўлкасининг ғозигумуқ элатига мансуб бўлиб, “Хуна” деб номланувчи маконда дунёга келганлар. Мен кўп марта устозга мурожаат этиб, “У томондагиларни лазгин деб аташади, сиз ҳам шу қавмданмисиз?” деб сўраганимда у зот: “Йўқ, мен ғозигумуқнинг Лақтси қавмиданман”, дер эдилар. Лекин нима учундир устоз ўзбекистонда “Лазгин домла” номи билан машҳур бўлдилар.

Устоз Сирожиддиннинг оталари нақшбандийлардан бўлиб, “Ё Аллоҳ, агар Сен менга ўн та ўғил берсанг, барчасини дин йўлида илм олишга, Исломига хизмат қилишга бахшида этаман”, деб муножот қилар эканлар. Аллоҳ у зотга биргина ўғил — шу Сирожиддин домлани берган. Сирожиддин олти ёшга етганида мударрис оғаси Исмоил қўлида савод чиқариб, сўнг шу тоғаси курдирган мадрасада таҳсил олган. Ўн икки ёшга етганида сарф ва наҳв бўйича уламолар билан

мунозарада қатнаша оладиган даражага етган. Ўша ёшдаёқ “Кофия” билан “Мулло Жомий”ни ёд олган. Сўнг устози Абдулҳамид ғумуқийдан тафсир ва ҳадисдан дарс олиб, ўткир зеҳни туфайли эл орасида танилиб, шухрат топа бошлаган пайтларида устозлари: “Мендан ўрганадиганингни ўрганиб бўлдинг. Аммо сен ҳали кўп ўқишинг керак, энди илмни Мисрда, хусусан, Искандарияда оласан”, деб оқ фотиҳа беришади ва доғистонлик бир бой савдогар ҳомийлигида Мисрга юборишади.

Ўша пайтда Сирожиддин ўн олти ёшда бўлган. Оёқда чарм чориқ, кавказча чолвор, эгнида бўрк, қўлда эса саккиз ёшга тўлганида отаси олиб берган Курьони карим билан узоқ ва нотаниш юртга борган эди. Исломпарвар савдогар уни бир кемага жойлаб, қўлига бир қанча тилла танга беради ва “Искандариядаги фалон савдогарга мендан дуо айтасан, у сени ўқишга жойлайди ва таъмин этиб туради, сен эса ўқишдан қолма”, деб тайинлайди.

Искандариялик дўкондор кавказлик йигитчани машҳур бир мударрисга олиб боради. Таътил вақти бўлгани сабабли мударрис бўшангина кўринган йигитчага наҳв китобини бериб, бир ой давомида ўқиб тур, деб топшириқ беради.

Бир ойдан сўнг мударрис Сирожиддинни им-

тихон қилиб, лол қолади-да: “Мен сенга ортиқча бирон илм ўргата олмайман, сени Қоҳирага, устозим ҳузурига йўллаймаман”, деб бир хат ёзиб беради. Бу мударрис машҳур алломаи замоннинг котиби ва сафдоши экан. У муҳтарам зот: “Биродарим менга ҳамиша иқтидорли шогирдларни йўллар эди, қани, сени бир имтиҳон қилиб кўрайчи”, дебди. Ўша кезде бир ерда мунозара-анжуман бўлаётган экан. У зот юпун кийинган йигитчани ўша ерга бошлаб борибди. Эътиборли издиҳомга кириб боришгач, уламоларнинг энг ҳурматлиси ҳисобланган зотга яқинлашиб: “Искандариялик биродаримиз бир йигитни бизга йўллабди, араб бўлмаса ҳам, шу ёшидаёқ наҳвдан билимдон эмиш”, деб қулогига шивирлабди. Шайх шунда кавказлик йигитчага қараб араб тилида сўзлабди, устозимиз барча саволларга араб тилида пухта-пухта жавоб берибдилар. Шунда шайх: “Эртага фалон пайтда, фалон ерда шахсан ўзимга учрашасан, сени ўзим ўқитаман”, дебди.

Қоҳирадаги етти йиллик таҳсил ниҳоясига етгач, устозлар дуосини олиб юртларига қайтадилар. Тоғлар орасидаги ўша мадрасада ўн йил мобайнида тафсир, фикҳ, ҳадис, наҳвдан дарс берадилар. Устоз китоб мутолаасини хуш кўрарди. Ўқиган китобларининг ҳисоби йўқ эди. Ким “Фалон китоб бор экан”, деса, дарров: “Унда фалон-фалон масалалар ечилган”, деб жавоб қилардилар. Бир куни Ислом илмига оид китоблар рўйхатини қилган эканлар, мингдан ошибди. “Рўйхатдаги китобнинг номини ўқисам, унинг мазмуни ёдимга тушади”, дер эдилар. Ўқиган китобларимни рўйхат қилиб юришни менга ҳам тайинлаган эдилар.

Советлар мадраса-масжидларни бузиб, олимларни таъқиб эта бошлагач, устоз она юртларидан чиқиб кетишга мажбур бўлиб, Ўзбекистонга келдилар ва умрлари охиригача шу ерни Ватан тутиб, шу ерда хизмат қилдилар. Ўша замонда айрим уламолар Эрон, Афғонистонга, араб мамлакатларига ҳижрат қилган эдилар. Устоз ана шу биродарларини эслаб, “Мен Ўзбекистонга келганимдан хурсандман, бунинг учун Аллоҳга шукрлар қиламан. Ўзбекистонда мен ғариб бўлмадим, дўстлар даврасида яшадим”, дердилар.

Тошкентнинг Эски Жўва мавзеидаги бозор яқинида Турон кутубхонаси бўларди. Дадам раҳматли ҳам бу кутубхонадаги нодир китоблардан баҳраманд бўлиб турардилар. Бир куни мутолаадан сўнг юзлари нузли бир киши диққатларини тортади. Суҳбатга чорлайдилар. У киши дадамнинг “Мўйи муборак” ва “Шоҳ Азиз Авлиё” мадрасаларида ўқиганларини билгач, суҳбатлари жонланади.

Сирожиддин домла Тошкентга келгач, биродарлари ёрдамида Бешоғоч бозорида бир мисгарлик дўкони (яъни, устахона) очадилар. Пиримус тузатиш ва шу каби ишларни бажариб, тирикчилик қиладилар. Бу устахона унча катта эмас эди. Ичкараси у ёндан бу ёнга икки қадамча келарди. Токчаларга обдаста, самовар, пиримус каби тузатилиши лозим бўлган ашёлар териб қўйиларди. Устахонанинг бир даричаси бўлиб, ташқарига таёқча билан кўтариб очиб қўйиларди. Мана шу даричанинг ости, пештахта таги шогирдлар учун ўзига хос “мадраса” эди... Мен бу ҳолатни кўрганимда ўн уч ёшлар чамасида эдим. Дадам устозни йўқлаб борганларида мен ҳам шу манзарага гувоҳ бўлганман. Уруш тутагунча домламиз шу устахонада яшаганлар. Урушдан сўнг дадам, Аббосхон, Акмалхон ака ва бошқа биродарлар устозга Самарқанддарвозадан кичик бир ҳовли сотиб олиб беришди. Жар ёқасидаги бу ҳовлида неча-неча толиби илм дарс олди. Камина ҳам шу ҳовлида ўқиганман.

Дастлаб устоз, “Қани, нима биласан?” деб сўрадилар. Билганларимни айтганимдан сўнг ўқита бошладилар. Маълум бир пайтга етгач, “Бўлди, сенга шу ҳам етади”, дедилар. Мен ҳайрон бўлдим, тўғрироғи ранжидим. Чунки таҳсил қарийб ярмида тўхтатилган эди. Назаримда, “қолганига кучи етмайди”, деб ўйладилар. Бир неча кун кетма-кет келавердим. “Ўқийман”, деявердим. Шунда устоз: “Хўп, унда ҳар куни эрта саҳар келасан, мени бомдодга уйғотасан”, дедилар. Шундай қила бошладим. Саҳарда келаман, таҳоратга сув қўяман. Устоз бу билан аҳдим қатъийми-йўқми, синамоқчи бўлган эканлар. Чунки у киши бировнинг уйғотишига ҳеч муҳтож бўлмаганлар.

Устоз фақирона кун кечирардилар. Ҳеч кимдан ҳеч нима тама қилмас, ҳеч қачон етишмовчиликлардан нолимас эдилар.

Устознинг илмларидан баҳра олмаган уламо қолмаган десам, хато қилмасман. Ҳатто муфтий Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон ҳам у зотни “устоз” деб иззат қилар эдилар. Уларнинг бир неча суҳбатларидан баҳраманд бўлиш бахтига етишганман. Тошкентдаги эътиборли уламолардан Шоикром қори, Исмоил қори, Зайниддин қори, Бузхур қори, Адҳам қори, Аминжон қори ва бошқа олимлар ҳам устознинг суҳбатларидан баҳраманд бўлишарди.

Баъзан муаллимлар, аспирантлар, илмий ходимлар ҳам домламиздан сабоқ олгани келиб туришарди. Бир гуруҳ илмий ходимлар Ибн Синонинг “Қонуни фит-тиб” асарини устоз тиллари-

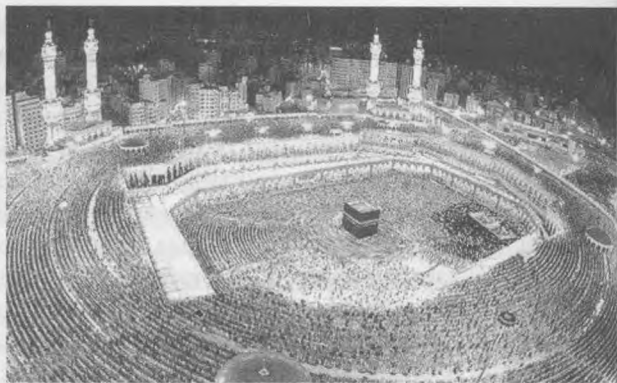
дан ёзиб олиш жараёнида у кишининг ёнларида эдим. Ёшлари саксон бешга етганида: “Қанча-қанча илмлар қолиб кетяпти, буларни эгаллайдиган ёшлар кам”, деб афсусланган эдилар.

Устоз Сирожиддин домла қайси мажлисга келсалар, илмларини пеш қилмасдилар. Бир четдан жой олиб, сукут қилиб ўтирардилар. Сўз берилганида эса: “Мен сизлардан таълим олгани келдим. Толибнинг мақсади илм, олимман деса, у жоҳилдир”, дердилар. Бу ҳадисни айтиш билан ўзини олим санаб, ҳеч кимга сўз бермай баҳслашаётганларнинг попугини пасайтириб қўярдилар. Сирожиддин домла ҳамиша иттифоқ ила иш кўришни маъқул тутардилар. ҳадисларга асосланиб, “Умнатнинг равнақини иттифоқдан излаш керак”, дердилар.

Мен таҳсилимни давом эттириб, имом Суютийнинг “Итмом уд-дирия” асарини мутолаа қилиб, баъзи бир ўринларда туғилган иштибоҳларни сўраб, яна мажозий таҳсил бўйича дарс олар эдим. Бир кун дарсга келсам, ҳовлилар супурилган, уйда янги палос. Домлам мени кўриб, “Яхши келдинг, ҳозир Ленинграддан бир арабшунос олим келар экан”, дедилар. қўшнидан палос олиб чиқиб солингани билан уй ғарибона эди. Ўртада хонтахта, атрофида уринганроқ кўрпача, тоқчада китоблар. Хонтахта устида бир ликопчада оқ қанд, икки дона оби нон. Бир маҳал меҳмонлар келишди. Кейин билсам, меҳмон ленинградлик машҳур арабшунос олим, Қуръони каримни русчага таржима қилган Крачковскийнинг котиби экан. Унинг ёнида яна бир меҳмон ҳам бор эди. Меҳмонлар уйга киришлари билан устоз билан араб тилида суҳбат бошлашди. Мен бир четда сукут сақлаб ўтирдим. Меҳмонлардан бири асли кавказлик экан. Илми юқори даражада бўлгани учун Крачковский уни ҳамкорликка чақирган экан. Крачковскийнинг котиби ҳам араб тилида дуруст сўзлашар эди. Бу ёққа йўл олганида Красчковскийнинг “Ўзбекистонда алломалар кўп”, деган гапларини айтиб, бу хонадонга ҳам унинг тавсияси билан келганини билдирди. Крачковский: “Ўзбекистондаги олимларнинг ҳар бири академия”, деган экан. Мен бу таърифни яхши эслаб қолдим.

Уларнинг суҳбатлари тўрт соат давом этди. Суҳбат якунида меҳмон: “Мен сизга қандай ёрдам беришим мумкин?” деб сўради. Шунда устоз ҳадиси шарифдан мисол келтириб, “Алфакру фахри” (яъни, “Камбағаллигим фахримдир”), дедилар. Сўнг: “Менинг бойлигим шогирдларимдир, улар бор экан, ҳар қандай бойдан бойроқман”, дедилар. Меҳмонлар бу гапдан сўнг, “Афсус, сизни кеч топдик. Аввалроқ билганимизда бизлар ҳам умримиз охиригача сизга шогирд бўлардик”, дейишди. Кавказлик олимнинг кўзлари ёшланиб, то кўчага қадар ёни билан юриб чиқди.

Ўшанда устознинг ёшлари етмиш еттида эди.

Маҳалламизда ёшу қари у кишини «Жалилов ҳожи почча» дер эди. Совет давридаёқ саксон ёшни қоралаган бу нуроний отахон кимни дуо қилсалар, дуоларида “Ҳаж ибодати насиб қилсин...” дер эдилар.

НИЯТИНГ — ЙЎЛДОШИНГ

1992 йил эди. Ҳаж ибодатини ўташ учун юртимизда тараддуд бошланди. Икки ўғлининг ҳаракати ила отахон ҳам ҳажга отланди. Касаллик отахонни ҳолдан тойдирган бўлса-да, қароридан қайтмади. Қўшнимиз Низомиддин ака ҳикоя қилишларича, отахонни Тошкент аэропортига олиб келишганида касаллиги яна кўзғалган экан. Аммо билдирмаган. Ҳужжатлар расмийлаштирилиб, учоққа чиқишга рухсат берилади. Учоқ ўрнидан жилади ҳам. Шу пайт негадир тўхтаб қолади. Унинг ёнига “Тез ёрдам” машинаси етиб келади. Бу ёқда турган танишлари, отахондан айрилиб қолдик-ов, деган ўйда ўша томонга талпинишади. Аммо шифокорлар замбилида чиққан одам отахон эмас, буткул бошқа киши эди. Дард бошқа, ажал бошқа экан.

Ҳаж ибодатини адо этган ҳожилар уйларига кела бошлашди. Аммо Жалилов ҳожи почча қайтиб келмади. Ўзи ният қилганидек, умри сўнгида бўлса ҳам ҳаж ибодати унга насиб этган эди...

Умидуллоҳ АБДУЛЛОҲ,
Наманган шахри

ЗУЛМ ОРТИҒИ БИЛАН ҚАЙТАР

Исमत ака, 50 ёш, Самарқанд:

— Поччамнинг дўконида ҳам сотувчи, ҳам югурдак эдим. Камомат чиқиб, дўкон ёпилди.

Ҳамма айбни бўйнимга олишимга тўғри келди. Опам, укамни уч-тўрт ойда қутқариб оламиз, деса-да, аям унамади.

Опамга раҳмим келди, болалари ёш эди. Аммо опам билан поччам айтган уч-тўрт ой уч-тўрт йилга чўзилди.

Бу орада аям қазо қилибди. Қўшнилари аям бечоранинг менга сиқилиб, эси оғиб, кўчаларда бақир-чақир қилиб, йиғлаб юрганини айтишди. Опам билан поччам ҳеч илож тополмагандарини айтиб, узр сўрашди. Мен аямни йўқотганимдан қаттиқ изтироб чекдим...

Уйландим. Фарзандларим тугилди. Аллоҳга шукр, неварали ҳам бўлдим. Афсус, яхши кунларимни аям кўролмади...

Бир вақтлар опамга ачиниб, айбсиз айбдор бўлган эдим. Аммо унинг аччиғини умр бўйи тотиб яшадим. Аям раҳматли: “Бировга зулм қилманг, эртага у сизларга ортиғи билан қайтади”, дерди опамга дакки бериб. Ўша зулмнинг қайтувидан хавотирда эдим...

Ҳозир поччам фалаж бўлиб, бир неча йилдир, тўшакка михланиб қолган. Опам уйимга келиб бардоши, сабри тугаганини айтиб йиғлайди. Шундай пайтлар кўчаларда изғиб юрган аям кўз ўнгимда гавдаланади...

Карима ая, 63 ёш, Тошкент:

— Акам хотини билан ажрашгач, ўртада боласи сарсон бўлди. Ойим болани ўзи боқиб олди. Уч-тўрт ёшга етганида ойим қазо қилди. Мен ҳам турмушга чиқиб кетсам, бола

қаровсиз қолиши мумкин эди. На акам, на опам унга меҳр кўрсатди. Бола яна ўртада сарсон эди. Турмушга чиқдим. Бир йил ўтар-ўтмас хўжайним автоҳалокатга учраб, вафот этди. Бир болам билан бева қолдим. Сарсон юрган жиянимни ҳам бағримга олдим. Ойим раҳматли бола қийналмасин деб уйни унга мерос қолдирган эди. Шу уйда икковини улғайтирдим. Ўқитдим, қўлимдан келганича тарбия қилдим. Уйлантирдим. Аммо... эркак киши берадиган тарбияни беролмадим, шекилли, жияним кўп безориликлар қилди. Ҳатто менга билдирмай уйни ҳам сотиб, қаёққадир кетиб қолди. Қилган ишидан ичим шу қадар оғриди, бир неча кунгача ўзимга келолмай юрдим. Охири касал бўлиб тўшакка михланиб қолдим...

Ҳозир ижарада қийналиб яшаётганини эшитиб қоламан. Болалари ҳам йўқ эмиш...

Мукаррам опа, 50 ёш, Тошкент:

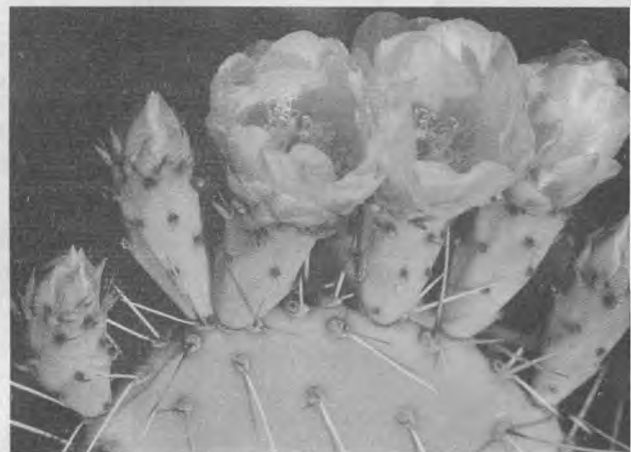
— Дадам раҳматли ўз касбининг билимдони, ҳалол, иродали инсон эди. Кундузи давлат ишхонасида, кечаси эса алламаҳалгача устахонада иш қиларди. Давлатли бир маҳалладошимиз дадамнинг бу ҳолларига “раҳми” келиб: “Ўладиган дунёда бунча жонингизни жабборга берасиз. Бола-чақангиз катта бўлса, сизга нафи ҳам тегмайди...” дер эди. Бундай гаплар дадамнинг гашига тегарди. Аммо индамай, кулиб қўя қоларди. Аллоҳга шукр, биз болалар улғайиб, дадамнинг

оғирини енгил қилдик. Қариганларида суянчиқ бўлдик. Болаларимизни ҳам шу руҳда тарбиялашга уриндик.

Бир куни ўғлим мактаб устахонасида ошхона буюмларини ясаб, уйга олиб келди. Аммо ясаганлари унча ўхшамаган эди. Танбеҳ берсам, кўнгли оғрийди. Бир оз ўхшамабди-да, дедим. Шунда ўғлим мени ҳайратга солиб: “Ойи, бунинг ёғочи ҳалол эмас, шунинг учун кўнгилдагидек чиқмади, синиб кетди. Ёғочини қўшнимизнинг уйи ёнидан бекитиқча олувдим. Илтимос, сиз кириб кечирим сўраб беринг, мен уяламан”, деди. Мен ўғлимни етаклаб қўшниникига кирдим. Узр сўрадик. Қўшним ўғлим олган нарсасига рози бўлди. Бунинг устига, асбоблар ясашга мос ёғочу тахталарини қўшиб берди. Кейинроқ ўғлим ўша ёғочлардан жува, чакич, тахтача ясаб, қўшниникига киритди...

Дадамнинг меҳнати зое кетмади. Аммо у кишига дакки берган одам болаларидан роҳат кўрмай яшайпти. Кўча бошида болаларини қарғаб ўтиради. Жуда-жуда ачиниб кетаман...

РАЙҲОНА
тайёрлади

СОҒЛОМ ЯШАШ СИРЛАРИ

Инсон қанча умр кўриши мумкин? Бу саволга биз мусулмонлар одатда: «Аллоҳ қанча умр берган бўлса, шунча яшайди», деб жавоб қайтарамиз. Ва бу жавобимиз тўғридир. Лекин у муддат яширилгани учун одамлар азалдан узоқ яшашни орзу қилишган, шунга ҳаракат қилишган. Бунинг учун турмушларини яхшилашга, саломатликларини асрашга интилишган. Узоқ умр кўришнинг фазилати ҳақида Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) бир неча ҳадиси шарифлари бор. Абдуллоҳ ибн Бусрдан (розийаллоху анху)

ривоят қилинади: «Бир аъробий Пайғамбаримиздан: «Эй Аллоҳнинг расули, одамларнинг яхшиси ким?» деб сўради. У зот (алайҳиссалом): «Узоқ умр кўриб, хайрли ишларни кўп қилгани», деб жавоб бердилар» (*Имом Термизий ривояти*).

Тарих шоҳидлик беришича, ўтмишда пайғамбарлардан Одам (алайҳиссалом) 930 йил, Шис алайҳиссалом 912, Нуҳ (алайҳиссалом) 950, Иброҳим (алайҳиссалом) 175, Исҳоқ, Яъқуб (алайҳиссалом) салкам икки юз йилдан умр кўришган.

1991 йили Нобел мукофотини олган доктор Уоллок: «Инсон умрининг ирсий (генетик) қуввати 120-140 йилни ташкил этади», деб ёзади. Америкалик машҳур олим В. Феллер «Эҳтимоллик назариясига кириш ва унинг татбиқлари» китобида инсоннинг ҳатто минг ёшга кириши эҳтимоли борлиги ҳақида ёзади. Чунончи, Луқмони Ҳаким минг йил умр кўрган.

Ҳозир умри узоқ кишиларни кўпроқ Шарқда – Тибет ва Фарбий Хитойда учратиш мумкин. Аҳолининг ўртача кўп умр кўриши борасида эса Андорра, Макао каби митти давлатлар истисно қилинса, Осиёнинг Япония, Сингапур, Австралия каби давлатлари олдинда. Тибетда айрим кишиларнинг 150 ёшдан ошгани расмий ҳужжатлар билан тасдиқлан-

гани ҳақида 1933 йили «Нью Йорк таймс», «Лондон таймс» газеталари хабар қилган. Шарқий Покистонда ҳам узоқ яшаганлар кўп. Сурияда бир киши 133 йил яшаб, 1993 йили вафот этган. Унинг номи Гиннес рекордлар китобига киритилган. Қария саксон ёшида тўртинчи марта уйланганидан сўнг тўққиз фарзанднинг отаси бўлган. Агар боланинг ҳомила ва эмизиш давлари ҳисобга олинса, у кишининг юз ёшдан ошиб ҳам ота бўлгани ойдинлашади.

Собиқ Иттифоқда асосан Кавказ халқлари бу борада пешқадам бўлишган. Гуржилар, арманилар, озарлар, абхазлар, доғистонликлар орасида 120-140 йилдан умр кўрган кишилар кўп учрайди. Ҳозирги пайтда аҳолининг ўртача умр кўриши Россияда 67 ёшни, бизда эса эркаклар ўртасида 64, аёллар орасида 68 ёшни ташкил этади.

Узоқ йиллар соғлом яшашни истасангиз, нима қилишингиз, қандай ҳаёт кечиришингиз керак? Келинг, бу борадаги ҳаётий тажрибалар, ҳақимлар тавсиялари билан танишиб чиқайлик.

Саломат яшайман деган киши ҳар қандай хафачилик, асабларни бузувчи, зўриқиш (стресс)га сабаб бўлувчи нарсалардан узоқда юриши керак. Беҳуда ва бемаъни (гуноҳ) ишлардан четда бўлиш, ўзига ёқимли ва фойдали меҳнат билан шуғулла-

ниш одамлар билан муносабатларда хушфёшлик, самимийлик, мурасали бўлиш асаб бузилишининг олдини олади.

Умрим узоқ бўлсин деган киши ейдиган таомига катта эътибор берсин. Ортиқча таом умрни қисқартиргани каби пала-партиш, нима ўнг келса еявериш ҳам зарарлидир. Дастурхонингиздан сутқатиқ, асал, кўкат ва сабзавот каби соф, табиий нарсалар узилмасин.

Дадам боғбон эдилар, аммо сигир боқишни ҳам қанда қилмасдилар. «Ўзингизни қийнаб нима қиласиз, десак, «Ўғлим, эрталаб дастурхонингиздан янги сут, қатиқ, қаймоқ бўлса, сенга дўхтирнинг кераги бўлмайди», деб насиҳат қилганлар. Ҳаёт у кишининг ҳақ эканларини тасдиқлади. Ўзим асаларичиликка қизиқиб қолдим. Етмишинчи йиллардан буён асалари парваришлайман. Асалнинг нақадар шифобахш неъмат экани ҳақида Қуръони каримда ҳам, ҳадиси шарифда ҳам хабар берилган.

Маст қилувчи ичимликлар истеъмоли, айниқса, гиёҳванд моддаларга мубталолик киши умрининг заволидир. Буларни «аср вабоси» деб бежиз номлашмаган. Улар инсон умри, бахти, соғлиғи ва баракасини кетказишини ҳозирги пайтда ҳеч ким инкор этолмайди.

Инсон аъзолари турли маъданлар, дармондорилар, оқсил, аминокислота, ёғ каби маҳсулотларга доимо эҳтиёж сезиб туради. Агар бундай зарур моддалар танага

вақтида етказиб турилмаса, инсон эрта қарийди. Одам соғлом бўлиши ва тўлақонли ҳаёт кечириши учун олти хил минерал, ўн олти хил дармондори (витамин), ўн икки хил аминокислота ва бошқа неъматларга муҳтожлик сезади. Шу боис уларни мунтазам қабул қилиш чорасини кўриш керак.

Америкада ўлимга кўп сабаб бўладиган хасталиклар ичида юрак, қон-томир ка-

салликлари биринчи, саратон (рак) иккинчи ўринда туради. Икки марта Нобел мукофоти совриндори олим Лайнус Полинг фикрича, С дармондориси ёрдамида саратон касалинининг олдини олиш мумкин экан. Бунинг учун ҳар куни маълум миқдорда С дармондориси истеъмол қилиш керак.

Кўп учрайдиган бўғин оғриғини даволаш учун товуқнинг тоғай суягини ун қилиб, пўртаҳол шарбати билан ичиб турилса, бемор уч ойда бутунлай тузалиб кетади.

Ёши етмишдан ўтганларнинг ҳар иккинчиси хотирасизлик касалига чалинади. У асосан Е дармондориси етишмаслигидан келиб чиқади. Калифорния дорилфунунида

олиб борилган тадқиқотларга кўра, Е дармондориси олиб туриш хотиранинг пасайишини секинлаштирар экан.

Буйрак, ўт пуфагида тош пайдо бўлишига, суякларнинг мўртлашиб қолишига вужудда калсий моддаси етишмаслиги «айбдор». Танада бу модданинг етишмаслиги юздан ортиқ касалликни келтириб чиқарар экан. Юртимизда ўсадиган жуда кўп сабзавот-кўкатларда, чорва маҳсулотларида, балиқда бу модда керагича бор.

Мунтазам асал, хурмо, узум, олма каби неъматларни истеъмол қилиб юриш, вақти-вақти билан қон олдириш, тоза сув ёки мева шарбатлари ичиш саломатликни мустаҳкамлаш, бардам яшаш омилдир.

Тибетда ҳаво шунчалик тозаки, саноати ривожланган давлатлардан келган сайёҳлар бунга кўника олмай, бошлари айланиб, бир муддат ўзларини йўқотиб қўйишади. Бу ўлкадаги сув таркибида олтиш-етмиш хил маъдан (минерал) учрайди. Шу боис ҳам сувини «музқаймоқ» дейишади. Тибетликлар бу сувни беш минг йилдан буён ичишади. Шу сабаб уларда юрак-қон томири, қандли диабет, саратон каби хасталиклар ҳам, дўхтирларнинг катта ўрдуси ҳам йўқ. Ҳисобсиз дорихоналарни кўрмайсиз. Фақат юз, юз йигирма ёшдан ошган умри узоқ қариялар мингминглаб учрайди.

ОЛИМЖОН САҲОБОВ,
профессор

НЕЪМАТ ОТА ВА УЛОВИ

Бу отахонни балки сиз ҳам танирсиз. Эҳтимол, унинг эски юк машинаси кўзингизга иссиқ кўринар. Ҳақиқатан, бу икки “қария” ўн тўрт-ўн беш йилдан бери ҳамроҳ, бир-бирига суянчиқ.

1930 йили Тошкентнинг Сағбон кўчасида туғилган Неъмат Давлатов болалигидан темир-терсак билан иш-

шқармасига қарашли “Автолавка”ни ҳайдади. У қаерга бўлса ҳам керакли нарсани етказиб беришга доим тайёр эди.

Бу имтиҳон дунёсида беморлик бир синов экан. Бели оғриб, анча пайт тўшакка михланиб қолди. Шунда у ҳаётнинг қадрини, соғлиқ Аллоҳнинг жуда улуғ неъматини эканини англади.

“Агар тузалиб кетиб, яна машина чамбарagini айлантиришга дармоним етадиган бўлса, уловим билан одамларга фақат яхшилик ва ёрдам қилиш пайида бўламан...”

Ўша кунлардан буён ҳам қирқ йил ўтди. Ота ниётига содиқ яшади. Аёли

билан икки ўғил, тўрт қизни ўстириб, тарбиялашди, уйлижойли қилишди. Қарилик нафақасига чиқиб ҳам уйда ўтиролмади. Ҳайдовчиликнинг хумори тутаверди. 1994 йили Ўзбекистон мусулмонлари идораси автосаройига йўли тушди. “Неъмат амаки, мана бу “қария” анчадан буён қантарилганича турибди. Ишлатсангиз, марҳамат”, дейишиб, “Газ 51” юк машинасини кўрсатишади. Шундан буён Неъмат ота Давлатов шу юк машинасига ошна.

Неъмат отанинг “Газ—51” русумли юк машинаси 1956

йили заводдан чиққан. Шундан буён юк ташийди. Неъмат отагача ҳам қанча ҳайдовчиларнинг кўлидан ўтган. Отанинг айтишича, ундан олдин Мирзаабдулла ака (ҳозир у кишининг ўғли Маҳмуд Мирзаабдуллаев идора автосаройи бошлиғи) ҳайдаган экан.

Саксонни қоралаб қолган отанинг руҳи тетик, чеҳраси очик, мулойим кўзлари ҳар нарсага тийрак боқади. Тақдиридан рози. У 2004 йилда муборак сафарда бўлди. Ҳаж ва умра ибодатини адо этди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) раваларини зиёрат қилди.

— Ҳайдовчи учун энг муҳими нима? — деб сўраймиз Неъмат отадан.

— Ҳар нарсанинг юрими сабр ва шукр билан бўлади. Ҳайдовчи учун ҳам аввало сабр, улов юриб туриши учун унга қаров керак. Шунда ҳам гоҳида бир чигаллик чиқиши, бузилиб қолиши мумкин. Бунга дарров хафа бўлиш ярамайди. Фаросат билан у ёқбу ёғи кўрилса, “оғриётган жойи” маълум бўлади-қолади. Машинам юрмагунича менинг ҳам бошқа ташвишим бўлмайди. Уловни фақат яхшиликка ишлатсагина, барак топади, — деб отахон дуога қўл очди:

— Ёшларимиз хунармандликда, техника билан ишлашда моҳир, чаққон бўлишсин. Яратганнинг розилигини топай деб ҳар соатни ғанимат билишсин. Соғ-саломат бўлиб, узоқ-умр кўришсин!

Алишер ФАЙЗУЛЛОҲ

лашга қизиқувчан эди. Шу боис темирчи усталардан мисгарликни ўрганди (ҳозир ҳам уйда шуғулланади). У 1946—48-йилларда Хадрадаги босмаҳона ишчилари тайёрлаш билим юртида ўқиди, икки-уч йил саҳифаловчи бўлиб ишлади.

1952 йили 26 ёшни қаршилаган Неъмат Давлатов Хастимомда (ҳозирги Намозгоҳ масжиди ҳовлисида) ҳайдовчилар тайёрлаш мактабини битиради ва шофёрлик қилишга тушади. Қарилик нафақасига чиққунича Тошкент шаҳар соғлиқни сақлаш бо-